

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filozofická

Historie a současnost podniku Evona Chrudim

Simona Kvasničková

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona Kvasničková**
Osobní číslo: **H14423**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Historie a současnost podniku Evona Chrudim**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Na základě studia pramenů archivního fondu uloženého v SOA v Zámrsku a s využitím dokumentů a archiválií podniku Evona Chrudim bude zpracována jeho historie a současnost. Důraz bude kladen zejména na správný vývoj podniku, organizační změny a rozvoj výroby. Pro studium budou využity rozhovory se současnými, případně bývalými zaměstnanci podniku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Archivní soubor podniku Evona uložený ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.

Dokumenty a archiválie současné firmy nacházející se ve spisovně (archivu).

Odkazy v regionálním tisku, soudobá dokumentace podniku.

Rozhovory se současnými, případně bývalými zaměstnanci podniku.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Pochobradská, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2017**

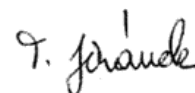

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 16 Pardubice, Studentská 94

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury na konci práce. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. března 2018.

Simona Kvasničková

Poděkování

Ráda bych poděkovala každému, kdo mi nějakým, i nepatrným způsobem, byl nápomocný k sepsání a dokončení této práce. V první řadě velice děkuji vedoucí mé bakalářské práce, paní Mgr. Heleně Pochobradské, Ph.D., za její trpělivost a cenné rady. Dále bych pak chtěla poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Chrudimi, Státního okresního archivu v Hradci Králové a Státního oblastního archivu v Zámrsku. Za každé situace mi vyšli vstříc a snažili se být nápomocni. Dále pak děkuji panu Ing. Stanislavu Pantůčkovi za možnost osobního rozhovoru a povolení k nahlížení do archivních materiálů podniku. Děkuji také svojí babičce Daně Kolářové a její sestře Jaroslavě Jiráskové za společné strávené chvíle doprovázené vzpomínkami na doby, kdy v podniku pracovaly. Nejvíce ze všeho ale děkuji své rodině, která mě podporovala v mém studiu, s bezpodmínečnou láskou a za každé situace.

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na vznik a vývoj podniku Evona, Chrudim, a to především na období od roku 1945 po současnost. Jejím prostřednictvím získáváme přehled o vybudování areálu, kde se dnešní podnik nachází, vzniku firmy a jejím vývojovým stádiím. Vedle toho práce sleduje i politickou situaci země, již je podnik součástí a její dopad na obyvatele a podnik samotný. V souhrnu je tedy cílem práce představit podnik, který byl v minulém století jedním z největších textilních podniků u nás, a který ovlivňoval životy lidí v Chrudimi i vzdáleném okolí.

Klíčová slova

Evona, punčochy, textilní průmysl, obuv, obuvnický průmysl, archiv, Chrudim.

Title

The history and the present day of Evona Chrudim company

Abstract

This thesis is focused on the emergence and the development of Evona company in Chrudim through the period from 1945 till presence. This study provides an overview about building the area where the company is situated, the emergence of the company and its developing stages. Furthermore the study observes also the political situation of Czech republic and its influence on the inhabitants and the company itself. The aim of this study is to present the company that was one of the biggest textile companies of Czech republic in last century and affected people living nearby and also far from it.

Keywords

Evona, stocking, textile industry, footwear, footwear industry, archive, Chrudim.

Obsah

Úvod	1
1 Průmyslová revoluce	3
1.1 Průmyslová revoluce ve světě	3
1.2 Průmyslová revoluce v Českých zemích	4
1.3 Textilní průmysl	5
1.4 Textilní a kožedělná výroba v Chrudimi.....	6
2 Počátky chrudimské továrny	8
2.1 Stručná historie města Chrudim.....	8
2.2 Podnik F. L. Popper	9
2.3 Výstavba areálu podniku	11
2.4 Sociální podmínky zaměstnanců továrny.....	12
3 Období světových válek.....	14
3.1 Podnik za První světové války.....	14
3.2 Sloučení firem Polický a Popper	16
3.3 Podnik za Druhé světové války	18
4 Období po Druhé světové válce	19
4.1 Komunistický převrat v Československu	19
4.2 Znárodnění podniku	19
4.3 Navázání na obuvnickou tradici v dnešní době	20
4.4 Definitivní ukončení obuvnické výroby v Chrudimi.....	20
4.5 Národní podnik Eva a zahájení výroby textilního zboží.....	21
4.5.1 Závod v Chrasti u Chrudimi.....	22
4.5.2 Škola fungující při podniku Eva.....	23
4.5.3 Stroje	24
4.5.4 Výroba	25
5 Podnik jako součást Elite, Varnsdorf	27
5.1 Stručná historie města Varnsdorf.....	27
5.2 Textilní průmysl ve Varnsdorfu	28
5.3 Pod správou dalšího národního podniku.....	29
5.3.1 Péče o zaměstnance	30
5.3.2 Propagace podniku.....	32
5.3.3 Produkce podniku.....	32
5.3.4 Podnik z pohledu zaměstnance, vzpomínky pamětníka.....	35

6	Vznik podniku Evona a vývoj po roce 1989	37
6.1	Situace v Československu roku 1989.....	37
6.1.1	Privatizace podniků	37
6.1.2	Státní podnik.....	38
6.2	Vznik státního podniku Evona	39
6.2.1	Zápisy z porad.....	40
6.2.2	Soutěž o předčasné splnění výrobních úkolů	43
6.2.3	Nový ředitel podniku	44
6.2.4	Ocenění podniku	45
6.3	Privatizace podniku	45
6.3.1	Situace po privatizaci.....	47
6.3.2	Ochrana životního prostředí.....	47
7	Podnik jako akciová společnost a současná situace.....	49
7.1	Vznik akciové společnosti a vedení podniku	49
7.1.1	Současná vnitřní struktura podniku	49
7.2	Aktuální postavení na trhu a výroba	50
7.2.1	Přehled produkovaných výrobků	50
7.2.2	Výrobní stroje v dnešní době.....	51
7.2.3	Prodej zboží	51
7.3	Ohlas v dobovém tisku a plány do budoucna.....	52
	Závěr.....	54
	Resumé.....	55
	Seznam použitých pramenů a literatury	57
	Seznam použitých zkratk	60
	Seznam příloh.....	62
	Přílohy.....	63

Úvod

Chrudimskou firmu Evona, která se věnuje především výrobě punčochového zboží, si ve svých vzpomínkách uchovává nejeden pamětník. V minulém století se pracovní život v tomto městě dělil zjednodušeně na dvě části – muži převážně pracovali v Transportě, firmě zabývající se strojovou výrobou, a ženy zase převážně v Evoně („Elitce“), firmě s dlouhou a pestrou historií. Sídlo Evony se dodnes nachází v centru Chrudimi a setkat se s ním může v podstatě každý cestovatel, který sem zavítá, neboť na jedné straně se nachází autobusové a vlakové nádraží, a z druhé strany se táhne jedna z hlavních silnic městského dopravního okruhu.

Když jsem si vybírala téma své bakalářské práce, soustředila jsem se od začátku spíše na možnost věnovat svou pozornost ke zpracování historie některého z podniků, konkrétně pak z mého okolí, protože mě vždy zajímaly regionální dějiny.

Ke zpracování tohoto tématu jsem využila vzpomínek některých pamětníků. Vedle toho mi pak posloužil jako hlavní zdroj zpracovaný fond Evona, s. p., Chrudim (1989-1994), uložený ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, k němuž mi byl firmou, jmenovitě Ing. Stanislavem Pantůčkem, výkonným ředitelem Evona a.s., udělen přístup a povolení jej do této práce zpracovat.

Jelikož počátek firmy nelze z širšího hlediska vymezit konkrétními daty, zaměřuji se ve své práci i na zpracování historie, která se odehrávala v místě dnešního sídla už od konce 19. století. Nacházela se zde totiž velmi známá obuvnická firma s původním názvem F. L. Popper, která zde vybudovala základy, na nichž dnešní Evona spočívá. Ke zpracování této části jsem využila velmi bohatého fondu Polický-Rieker, a. s., Chrudim a Jaroměř (1858-1946), uloženého taktéž v SOA Zámrsk a článků zpracovaných panem Adamem Židkem, které vycházely v místních Chrudimských vlastivědných listech.

V první kapitole se zaměřuji na faktické informace týkající se vzniku a průběhu průmyslové revoluce ve světě a v Českých zemích, na textilní průmysl u nás a textilní a kožedělný průmysl v Chrudimi.

V druhé kapitole se věnuji představení města Chrudim a dále již zmiňovanému vývoji obuvnické firmy F. L. Popper (nadále pak nesoucí jiné názvy) v období od konce 19. století do začátku První světové války. V několika podkapitolách se stručně zaměřím na vývoj názvu

firmy, změn ve vedení společnosti a výstavbu celého areálu, který se stal základem dnešní Evony.

Ve třetí kapitole pojednávám o dalším osudu tohoto místa, konkrétně během První a Druhé světové války.

Čtvrtá kapitola pojednává o vývoji firmy po ukončení Druhé světové války, kdy došlo k zásadnímu zvratu, přechodu z obuvnické výroby na textilní.

Pátá kapitola popisuje důležité období, kdy si firma získala všeobecný věhlas jako součást národního podniku Elite, Varnsdorf.

Šestá kapitola pak zaznamenává, jaký byl osud firmy po tom, co na našem území proběhla Sametová revoluce, a v zemi začalo docházet k postupnému zavádění tržní ekonomiky.

Poslední kapitola popisuje současnou situaci firmy na trhu, její vedení, ohlas v dobovém tisku a pojednává o rekonstrukci areálu.

1 Průmyslová revoluce

1.1 Průmyslová revoluce ve světě

V dnešní moderně založené společnosti pomalu, ale jistě, ubývá jedinců, kteří si vzpomínají na časy bez technického, průmyslového, dopravního a telekomunikačního pokrokového vybavení ve všech sférách každodenního života. Když se ale člověk začne tímto tématem zabývat hlouběji, zjistí, že ta doba ještě není natolik vzdálená. Dalo by se říci, že pouze vymizela naše lidská schopnost vnímat svět bez techniky a moderních vymožeností, který odstartovala takzvaná průmyslová revoluce v poslední třetině 18. století.¹

Datování průmyslové revoluce bývá mnohdy označováno různě a vymezit obecně platnou definici, kterou se všichni řídí, je nejspíš nemožné. Dle Pavla Sirůčka, působícího na Fakultě podnikohospodářské Vysoké školy v Praze, je třeba rozlišovat, zda se na periodizaci díváme z pohledu ekonomických teorií standardních (v rámci ekonomie „hlavních proudů“) či z pohledu přístupů nestandardních (tj. alternativních). Patrně nejvíce využívaný pohled při periodizaci průmyslové revoluce by však měl pracovat se třemi průmyslovými revolucemi:

1. První průmyslová revoluce, která je zařazena do let 1770-1815, propuká v Anglii a po čase prostupuje do dalších zemí; v této éře se objevuje parní stroj, který od této chvíle urychluje výrobu v textilním odvětví, jenž vyžadoval díky své rozpínavosti nový zdroj hnací energie; následně je parní stroj využíván také v železniční a lodní dopravě (1830-1870), kde je díky němu započata výroba nových typů lodí a lokomotiv na parní pohon;

2. druhá (tzv. průmyslová) revoluce, jenž je datována zhruba 1873-1939, zahrnuje používání elektřiny (v roce 1882 vzniká první větší parní elektrárna), spalovacího motoru, moderní chemie (produkce barviv, hnojiv, farmaceutických výrobků, umělé hedvábí apod.), telegrafu a od roku 1876 také telefonu, a další;

3. třetí (tzv. vědeckotechnická) revoluce, datována od počátku Druhé světové války a zahrnující především jadernou energii, elektroniku, samočinné počítače, syntetickou chemii a kosmonautiku; po válce dochází k změnám pohledu člověka na práci, usnadňování a změny charakteru práce. V této době vznikají předpoklady pro tzv. konzumní společnost.

---

¹ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960.

Vedle těchto tří revolucí se dnes eventuálně vymezuje ještě čtvrtá, tzv. informační revoluce, která platí spíše pro současnost.²

1.2 Průmyslová revoluce v Českých zemích

Při popisování průběhu průmyslové revoluce a průmyslového rozvoje v Českých zemích je třeba si uvědomit, že jsme byli v této době od roku 1806 součástí Rakouského císařství, od roku 1867 pak součástí Habsburské monarchie (konkrétně Předlitavska, tedy Rakouska). Tato monarchie měla stále v srdci Evropy své důležité postavení. Náš pozdější „bratr“, Slovensko, byl naopak řazen do Zalitavska (tedy Uherska).

Přestože tvořila monarchie jeden velký celek, různé části zde žily ve značné hospodářské izolaci. Ekonomická úroveň byla různorodá a západní část byla rozhodně pokročilejší. Do roku 1826 je monarchie rozdělena na šest celních území (poté pouze na dvě), a až do roku 1850 zde neexistuje žádný jednotný vnitřní trh. Je ale třeba poznamenat, že i přes tyto náročné počátky průmyslové revoluce zaujímá Rakousko-Uhersko v roce 1913 objemem výroby šesté místo na světě, hned za všemi mocnostmi, a jeho průmyslová produkce dosahuje 4 %. Mezi hlavní obchodované položky určené pro export patří obiloviny a maso z Uherska, a vedle toho cukr, slad, uhlí, dřevo, textil, oděvy, sklo a porcelán.³

České země fungovaly, stejně jako spousty dalších, na zemědělství a nevolnictví. V roce 1781 bylo nevolnictví sice zrušeno a nahrazeno poddanstvím, trvalo však ještě téměř sto let, nežli začalo být zemědělství opět prospěšné a efektivní⁴. V průběhu revoluce 1848 až 1849 bylo totiž poddanství zrušeno za náhradu, tzn. že rolníci začali vlastnit půdu, jíž obdělávali, po zaplacení finanční náhrady své bývalé vrchnosti. Mezitím do všeho zasahovala další etapa průmyslové revoluce, tzv. rozvojová, která zde propukla po roce 1820. Během následujících let plně pronikala do všech různých sfér; nejdůležitějšími články se stal textilní, potravinářský, hutní a strojírenský průmysl.⁵ Od konce 19. století pak i strojírenské obory, elektrotechnika, automobilový, chemický a cementárenský průmysl.⁶ Průmyslový rozvoj ve

---

² SIRŮČEK, Pavel at al. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: Vývoj-současnost-výhledy*. Slaný: Melandrium, 2007, s. 14. ISBN 978-80-86175-03-4.

³ Tamtéž s. 47-48.

⁴ V zemědělství se před rokem 1914 vyrábělo na území budoucí ČSR kolem 27 % z produkce celé monarchie. Více v knize Pavla Sirůčka – *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: Vývoj-současnost-výhledy*. Slaný, 2007. ISBN 978-80-86175-03-4.

⁵ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960, s. 14-15.

⁶ SIRŮČEK, Pavel at al. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: Vývoj-současnost-výhledy*. Slaný: Melandrium, 2007, s. 48. ISBN 978-80-86175-03-4.

velkém podporoval i tehdejší panovník, poslední korunovaný český král, Ferdinand V. (1835-1848).⁷

Po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku Československa nastal problém se značným ekonomickým zpožděním Slovenska, jenž vyžadoval národohospodářskou soustavu, která by sjednotila oba státy. Odhadovalo se totiž, že opoždění Slovenska je 30 až 70 let. Většina slovenského obyvatelstva se živila zemědělstvím, nebyl zde téměř žádný kapitál a nějaký pokrok vpřed k rozsáhlejší industrializaci zde proběhl až na sklonku 19. století. Svůj agrární ráz si Slovensko udržovalo až do Druhé světové války.

Vedle toho se dále muselo brát v potaz, že z dřívějších odbytí se díky rozpadu monarchie staly samostatné zahraniční trhy a bylo potřeba vyřešit otázku exportu. V roce 1919 byly uspořádány další dva důležité body – bylo vytvořeno vlastní celní území a proběhla měnová reforma, která zavedla v zemi novou československou měnu (Kč) a zastavila inflaci.⁸

1.3 Textilní průmysl

Textilní průmysl byl v počátcích průmyslové revoluce na našem území možná tím nejdůležitějším. Pro jeho rozvoj bylo podstatné, že u nás byly položeny jeho základy již v 19. století. Při sledování vývoje textilního průmyslu je ovšem důležité rozlišovat jeho jednotlivá odvětví dle druhu surovin a výrobních postupů. Ke zpracování se používala především bavlna, vlna, len, hedvábí a sukno.

Nejvíce se rozmáhaly stroje pro předení bavlny; první strojová přádelna zde byla založena v roce 1797 Rakušanem Leitenbergerem ve Veveřicích (okres Děčín)⁹. Vlastnila však ještě stroje vyžadující ruční předení, které tehdy zaměstnávaly tisíce lidí.¹⁰ Během následujících 40 let se situace rapidně změnila, protože byly zaváděny stroje nové a zdokonalené (tzv. *mule*), které už nevyžadovaly lidskou asistenci v takové míře, jako ty původní. Počet dělníků v přádelnách s mulami byl čtyřikrát menší, ale výkon byl o dost vyšší.

---

⁷ Více o tom v knize SEKYRKOVÁ, Milada. 7. 9. 1836. *Ferdinand V. – Poslední pražská korunovace*. Praha, 2004. ISBN 80-86515-37-0.

⁸ SIRŮČEK, Pavel at al. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: Vývoj-současnost-výhledy*. Slaný: Melandrium, 2007, s. 66-70. ISBN 978-80-86175-03-4.

⁹ V Severních Čechách se kromě pražských předměstí i v budoucnu soustředila většina bavlnářských přádelen.

¹⁰ Pro uvedení příkladu s těmito stroji v roce 1799 pracovalo 40 283 lidí. V roce 1825 už to bylo pouze 5 391 lidí.

V roce 1841 se v Čechách nachází sedm přádelen bavlny, které mají více než 60 těchto strojů. K tomuto navyšování i dobré využitelnosti výrazně prospělo zavedení parního pohonu.¹¹

Bavlna byla do Čech pro své zpracování dovážena ze zahraničí, z domácích surovin u nás ale docházelo ke zpracování vlny. To se odehrávalo především na Brněnsku a Liberecku. První stroje, které sloužily ke zpracování vlny na našem území, byly poháněny vodní nebo zvířecí silou. Objevily se zde už na počátku 19. století. Vlnářský průmysl na Moravě byl roku 1814 těžce zasažen zrušením kontinentální blokády¹², kterou zavedl Napoleon osm let předtím. To způsobilo, že mnoho závodů bylo schopno pokrývat pouze poptávku v zahraničí a na domácí trh nezbyl prostor. Hlavním místem pro odbyt až dvanácti firem z Moravy a ze Slezska se stala Vídeň. Již v této době bylo postupně vytlačováno ruční předání vlny, které bylo nahrazováno strojovým zpracováním. Na počátku šedesátých let 19. století bylo nahrazeno už téměř úplně, což vedlo ke zvýšení výroby, cituji: „*Množství zpracované vlny se od r. 1851 do r. 1863 téměř zdvojnásobilo.*“ Následkem toho samozřejmě klesl počet lidí potřebných pro chod továren. Podobný průběh jako na Moravě a ve Slezsku se udál i na Liberecku. Ve zpracování vlny se pak během druhé poloviny 19. století dostalo co v množství, tak počtem dělníků, dokonce na první místo.¹³

1.4 Textilní a kožedělná výroba v Chrudimi

Mezi nejslavnější textilní položku patřilo v historii města sukno. Jeho zpracování bylo například kolem roku 1400 tak enormní, že bylo vyváženo daleko do okolí Chrudimi. Soukenictví si zde udrželo vysoké postavení až do 60. let 19. století.

Většina manufaktur a továren, které zde byly založeny, zanikly během 19. století. Byla to textilní manufaktura Jana Čížka založená v roce 1785, bělidlo a rukodělná továrna na zpracování bavlny Šebestiána Františka Vencla z Třebíče a tiskárna kartounů a barvírna Aleoise Deckerta z Pardubic.

---

¹¹ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960, s. 26-28.

¹² Ta zakazovala obchod s Velkou Británií za účelem jejího ekonomického poškození. Napoleon se tímto snažil odpovědět na britskou blokádu francouzských přístavů v roce 1806. Zákaz obchodu tak platil nejen pro Francii, ale i pro země hospodářsky na Francii závislých. WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Kontinentální blokáda*. Online 2017-12-07, [cit. 2018-02-02].

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Kontinent%C3%A1ln%C3%AD_blok%C3%A1da>.

¹³ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960, s. 35-48.

Až do roku 1921 se zde udržela v chodu výroba pánských a stejnokrojových látek z čisté vlny, kterou provozovali manželé Josef a Marie Klubalovi.

Několik textilních podniků se prostřídalo v areálu u bývalého parního mlýna, který se nachází téměř na okraji Chrudimi. Nejdříve zde působila brněnská firma Bernhard Engel a spol., poté Hernych, Stránský, opět Hernych a Eisner. Tu poté koupily v roce 1918 Textilní závody Stein a spol., které se zde udržely do třicátých let. Pracovalo zde až 450 lidí.

Proslavenou textilní výrobu zde provozoval od roku 1919 Jan Eneš, který prodával své čepice a klobouky. Jeho podnik byl největším v ČSR. Na jeho podnik byla v roce 1945, jako na spoustu dalších, uvalena národní správa a výroba pokrývek hlavy byla ve městě nadobro ukončena.

Velmi významným se stal v Chrudimi kožešnický podnik Hoffman, jehož začátky se datují v roce 1891. Ten byl sice také zlikvidován, a to v roce 1948, jeho tradice však byla v 90. letech minulého století úspěšně obnovena vnukem původního zakladatele a podnik úspěšně funguje až dodnes. Nadále také funguje na hlavním náměstí v centru města výrobní družstvo Modela Pardubice, které se zabývá výrobou dámské konfekce.¹⁴

---

¹⁴ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 185-186 ISBN 80-903481-4-9.

2 Počátky chrudimské továrny

2.1 Stručná historie města Chrudim

Město Chrudim se nachází v Pardubickém kraji a hned po Pardubicích je druhým největším městem kraje. Žije zde zhruba 25 tisíc obyvatel.

Nejstarší zmínka o osídlení v místech, kde se dnes Chrudim nachází, spadá už do mladšího paleolitu a mezolitu. Četnější zmínky o místním osídlení pak pochází z období neolitu, dokládají existenci několika sídlišť nejstarších zemědělců. V době římské a době stěhování národů (od začátku našeho letopočtu do roku 600) byla krajina pod vládou germánských kmenů. V 8. století je zde doloženo slovanské osídlení a v 9. století pak vznik hradiště, které se stalo později součástí přemyslovské správní soustavy a regionálním centrem.¹⁵

První prokazatelnou zprávou o Chrudimi je zmínka v Kosmově kronice ze dne 10. ledna 1055 o smrti knížete Břetislava. Před rokem 1276 se z Chrudimě stalo vrcholně středověké město, které nejspíš těžilo ze své výhodné polohy, kdy spojovalo Čechy a Moravu. Zakládací listina města se dochovala pouze ve formulářové sbírce a pochází z období panování Přemysla Otakara II. (vládl 1253-1278).

Traduje se, že se zde nacházel hrad. Jeho údajná poloha měla být kousek od hlavního náměstí v centru města, kde se nachází z půdorysu vystupující obdélný tvar. Existovat měl však pouze krátce, zhruba od zmíněného roku 1276 až po období, kdy zde ve 14. století propukl požár a hrad v jeho důsledku zanikl.¹⁶

Počátek 14. století znamenal významný mezník v historii města, protože jej spolu s dalšími čtyřmi tehdejší král Rudolf Habsburský (vládl 1306-1307) věnoval své manželce Elišce Rejčce jako královské věnné město.

Jak již bylo zmíněno, během 30. let 14. století město vyhořelo. Po této tragédii byly původní stavby srovnány se zemí a započala nová, promyšlenější výstavba zahrnující nové náměstí, bloky a ulice. Farním kostelem se zde stal předchůdce dnešního nejvýznamnějšího kostela Nanebevzetí Panny Marie, který vévodí hlavnímu náměstí v centru města.¹⁷

Od začátku 15. století v čele města stálo 12 konšelů a od 60. let se pak do jejich čela stavěl tzv. primas. Co se týkalo jejich pravomocí, dokázali si až do poloviny 16. století udržet

¹⁵ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 141. ISBN 80-903481-4-9.

¹⁶ Tamtéž s. 49.

¹⁷ Tamtéž s. 210-211.

značnou nezávislost na panovníkovi ve vedení města. Poté však došlo k porážce měst Ferdinandem I., který zřídil úřad královského rychtáře, jenž na královská města nově dohlížel. Tento post se udržel až do 80. let 18. století, kdy vznikl regulovaný magistrát, který fungoval příštích 60 let, dokud nevešlo v platnost prozatímní obecní zřízení zajišťující pro obce samosprávu. Prvním chrudimským starostou se stal v roce 1850 Jan Martini. Během německé okupace za Druhé světové války působil v čele města dosazený správce a po ukončení války se ve městě ujal moci revoluční národní výbor, později místní národní výbor. Ten byl až v roce 1990 nahrazen městským úřadem.¹⁸

Z Chrudimi pochází podle pověsti známá postava kata Mydláře, jenž provedl 21. června 1621 exekuci 27 českých pánů na Staroměstském náměstí. Mezi prokazatelné rodáky pak patří Jan Nepomuk Štěpánek (1783-1844), dramatik, herec a ředitel Stavovského divadla v Praze nebo Josef Ressel (1793-1857), který vynalezl lodní šroub.¹⁹

Průmyslová revoluce se dostávala do Chrudimi sice velmi pozvolna a značně opožděně, co ale chybělo v tomto směru, bylo nahrazeno ve sféře kultury, společenského života a školství. Dodnes zde funguje a nachází se divadlo v centru města, městské muzeum, slavné Muzeum loutkářských kultur, šest kostelů a zachované krypty pod nimi, několik významných staveb a památek, pamětní desky a sochy, knihovna, několik městských parků, mateřské, základní, střední a umělecké školy. Nalezneme zde letiště, nemocnici, sladovnu, několik starých mlýnů a bývalý pivovar. Díky vysokému a dostatečnému množství statků a služeb je Chrudim městem, kam se lidé, stejně jako v minulosti, dodnes aktivně stěhují a dojíždějí za prací.

2.2 Podnik F. L. Popper

Když se dnes řekne slovo *Baťa*, každý náš občas pravděpodobně ví, o koho se jedná. Před sto lety však lidé s největší pravděpodobností znali i Fridricha Leopolda Poppera, protože si byli tehdy s Tomášem Baťou velkými konkurenty. Popper se zpočátku orientoval spíše na zahraniční trh a „u nás doma“ si jeho boty nemohl dovolit každý. Chrudimská továrna F. L. Poppera však byla svého času největší obuvnickou továrnou v celém Rakousko-Uhersku.

---

¹⁸ Tamtéž s. 174.

¹⁹ Tamtéž s. 60-185.

Fridrich Leopold Popper, u nás mnohdy uváděný jako Bedřich Leopold Popper, se narodil 18. září 1866 v Brně.²⁰ Jelikož byl jeho otec majitelem textilní továrny, je pravděpodobné, že od něho získal Fridrich četné znalosti o podnikání. Důležitou zkušeností se mu stalo i to, že jeho otec působil v Argentině jako honorární konzul a strávil tak většinu mládí v zahraničí.²¹ Vystudoval Obchodní akademii a jeho první zaměstnání bylo u vídeňské firmy *H. D. Pollak*, kde dělal obchodního vedoucího.²² Právě touto firmou byl v roce 1889 vyslán do Chrudimi, do firmy manželů Morice a Barbory Beckových, aby dohlížel na kvalitu zde vyráběného zboží – konkrétně obuvi -, protože Beckovi byli dodavateli *H. D. Pollak*. Jejich spolupráce byla nejspíš velmi přínosná, neboť ještě téhož roku se stal Popper novým společníkem Beckových, a vznikl tak dokonce podnik *Beck & Popper*, který zaměstnával na 25 lidí.

V počátečních letech spolupráce měnil podnik často svůj název a podstatu, co se majetkových a právních vztahů týče, dokud nedošlo 21. dubna 1893 ke změně nejdůležitější; Popper odkupuje celou firmu Beckových za 23 000 zlatých a přejmenovává ji na *F. L. Popper*.²³ Firma Beckových se původně věnovala výrobě ručně šité obuvi, Popper se však snaží proniknout do „světa“ strojové výroby, a to se stává hlavním důvodem rozchodu těchto dvou společníků. Mimo snahu zmodernizovat proces výroby obuvi, se Popper snaží o co největší šetření využívaných surovin a materiálu. Firma se brzo úspěšně prosazuje na zahraničním trhu²⁴, kde díky své kvalitě slaví ocenění na prestižní výstavě Agricultural Hall v Londýně již dva roky po svém založení, v roce 1895.²⁵ Popperova obuv se v příštích letech dostává na trh do Německa, Dánska, Anglie, Francie, Rumunska a mimo Evropu i do severní Afriky, Jižní a Střední Ameriky nebo do Austrálie.

Během následujících let se účastnil minimálně dvou výstav, které byly pořádány na území tehdejších Čech. První z nich se konala v sousedních Pardubicích v roce 1903, kde Popper prezentoval svou obuv vedle maloživnostníků jako luxusní, loveckou a sportovní záležitost. O pět let později se pak představil na Jubilejní výstavě obvodu pražské obchodní a živnostenské komory v Praze. O jeho úspěchu vypovídá skutečnost, že na tomto místě měl

---

²⁰ KOBETIČ, Pavel: *Osobnosti Chrudimska*. Chrudim, 2002, s. 176. ISBN: 80-902531-8-0.

²¹ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (1. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 18, 2009, č. 5, s. 2.

²² KOBETIČ, Pavel: *Osobnosti Chrudimska*. Chrudim, 2002, s. 176. ISBN: 80-902531-8-0.

²³ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p. Chrudim (1941) 1989-1994, Právní záležitosti, kart. 4.

²⁴ Boty F. L. Poppera se v zahraničí prosazují paradoxně více, nežli v samotných Čechách, kde jsou lidé stále navyklí více na boty šité na míru. Pravděpodobně díky tomuto prvnímu impulsu se i během následujících let veškerá výroba orientuje především na zahraniční trh a na domácí půdě jsou tyto boty nedostatkovým zbožím.

²⁵ F. L. POPPER. *Historie – Obuvnická tradice F. L. Popper*. Online, [2017-03-04].

URL: < <https://flpopper.cz/historie/>>.

ze zúčastněných obuvníků největší výstavní plochu, která zabírala 67 m², a osobně se zde seznámil s nástupcem rakousko-uherského trůnu, arcivévodou Františkem Ferdinandem d'Este.²⁶

Kromě svého zaměření se tehdejší podnikatelé značně soustředili i na kulturní a společenskou sféru ve svém okolí. Právě díky F. L. Popperovi se tak otevřela místním možnost provozovat nový sport – tenis. Ten se Popper naučil hrát od Angličanů při svém pobytu v Buenos Aires. Mimo to pak ještě po První světové válce podporoval finančně například chrudimskou filharmonii.²⁷

2.3 Výstavba areálu podniku

Vzhledem k tomu, že manželé Beckovy neměli pravděpodobně tak vysoké nároky na vytvoření si rozsáhlých odbytíšť především v zahraničí, neměli ani potřebu budovat od počátku továrnu enormních rozměrů. Pro Popperovi potřeby však původní prostory na Palackého ulici v Chrudimi přestaly být brzo dostačující.

Již dva roky po odchodu Beckových zahajuje Popper první výstavbu. Jedná se o jednopatrovou budovu se strojovnou o rozměrech 20 x 10 metrů, která je vytápěná, má nový osmikoňový svítiplynový motor a má vlastní výtah. V té době je do USA vyslán také jeden z Popperových zaměstnanců, Josef Žába. Ten se zde nechává zaměstnat v několika firmách za účelem zjištění informací o místních poměrech a postupech při výrobě obuvi. Na základě jeho hlášení jsou do podniku pronajaty nové americké cvikací stroje Goodyear od firmy United Shoe Machinery Corporation, čímž jako první Popper zavádí úplnou strojní výrobu obuvi v Rakousko-Uhersku.²⁸ V továrně je následně zavedeno až 750 strojů na výrobu obuvi. Pravděpodobně právě kvůli nákladům na tyto stroje probíhají v podniku až pětítýdenní stávky zaměstnanců proti snižování mezd. První zpráva o těchto stávkách pochází z roku 1896.²⁹

Během přelomu 19. a 20. století je prvotní stará budova rozšířena o dvoupatrový objekt a jsou postaveny další dva výtahy. V době převzetí společnosti Popperem zde bylo zhruba 60 zaměstnanců.³⁰ V roce 1903 v podniku pracuje na 350 zaměstnanců a denní výroba se pohybuje kolem 400-600 párů bot za den. V roce 1903 se také naplno ukazuje vysoké

---

²⁶ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (2. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 19, 2010, č. 2, s. 9-10.

²⁷ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (1. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 18, 2009, č. 5, s. 2-3.

²⁸ Tamtéž s. 2.

²⁹ Tamtéž s. 3.

³⁰ SOA Zámorsk, Inventář: Firma Polický-Rieker a.s., Chrudim a Jaroměř, 1858-1946 (1949), s. 4.

postavení podniku, protože je vyhlášen největší továrnou na obuv v Habsburské monarchii a ve svém znaku může při vyobrazení užívat císařského orla.³¹

Během roku 1905-1906 získal Popper díky odkoupení sousedních pozemků továrny dostatek místa na další výstavbu, což dokládají dochované kupní a tržové smlouvy z té doby.³² V roce 1906 je tak v rozšířeném areálu vybudována další dvoupatrová, tentokrát železobetonová přístavba, o rozloze 76 x 16 m. Své místo zde mají výrobní prostory, administrativní prostory, byt samotného F. L. Poppera a byt vrátného.

2.4 Sociální podmínky zaměstnanců továrny

Kromě vybudování nových prostorů pro efektivnější fungování výroby v továrně, se začíná věnovat pozornost i zaměstnancům, pro které jsou zbudovány nové šatny a zlepšují se jejich platební podmínky.

V roce 1912 byly postaveny i první dělnické domy. Nacházelo se zde na 53 bytových jednotek, u kterých byl měsíční nájem stanoven na 14 korun³³. V této době v továrně pracuje už přes 1000 lidí s týdenní mzdou 14 až 18 korun, kteří doposud žijí v nevyhovujících podmínkách. Denní výroba dosahuje v té době 2400 párů bot.³⁴

Kromě výstavby bytů v roce 1912 se později ještě konala bytová výstavba v letech 1927-1928, 1930 a 1939-1940. Ubytování se tak postupem času dočkali nejen dělníci, ale i úředníci nebo mistři.³⁵

---

³¹ F. L. POPPER. *Historie – Obuvnická tradice F. L. Popper*. Online, [cit. 2017-10-11]. URL: <<https://flpopper.cz/historie/>>.

³² SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, Koupě, kart. 10, inv. č. 189-202.

³³ Vzhledem k tomu, že se jedná o období, kdy jsme byly ještě součástí Rakousko-Uherska, nejedná se v tomto případě o české koruny, jak je známe dnes. V letech 1892 až 1918 u nás platila za měnu rakousko-uherská koruna (K). Z původních předchozích zlatých byl přepočten 1 zlatý na 2 koruny a používaly se jak mince, tak tištěné bankovky. Od roku 1906, kdy nastalo zvýšení mezd, si šikovný dělník v textilním průmyslu vydělal 11-17 K za týden, průměrná denní mzda se tedy pohybovala mezi 1 až 3 K. Více o tom na WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Rakousko-uherská koruna*. Online 2017-11-28, [cit. 2018-02-20]. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-uhersk%C3%A1_koruna>.

³⁴ KOBETIČ, Pavel: *Osobnosti Chrudimska*. Chrudim, 2002, s. 176. ISBN: 80-902531-8-0.

³⁵ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 137. ISBN 80-903481-4-9.

V následující tabulce je možné si porovnat výši mezd na počátku 20. století u různých povolání, včetně srovnání průměrné mzdy u dělníka v odvětví textilního průmyslu, a dělníka pracujícího v chrudimské továrně v roce 1912 (za předpokladu 300 odpracovaných dní).³⁶

Tabulka 1 – Porovnání mezd zaměstnanců na počátku 20. století

Povolání	Roční mzda v K (r. 1900)
Správce lázní	1000
Městský exekutor	2100
Městský zahradník	1400
Městský sluha	1000
Učitel	2200
Městský lékař	2200
Ředitel gymnázia	6000
Dělník (ženy, učni)	300 - 400
Kvalifikovaný dělník	1500
Dělník v Popperově továrně r. 1912	600 - 770

³⁶ MĚŠEC, průvodce finančním světem. *Mzdy a ceny včera a dnes*. Online 2006-04-04, [cit. 2018-02-20]. URL: <<https://www.mesec.cz/clanky/mzdy-a-ceny-vcera-a-dnes/#pollInText2136>>.

3 Období světových válek

3.1 Podnik za První světové války

Přestože byl Popperův podnik v plném rozkvětu, ani on nemohl ignorovat situaci, která v Evropě nastala.

Během uplynulých desetiletí se díky mnoha událostem radikalizovala nálada ve společnosti, a bylo jenom otázkou času, jak dlouho ještě relativně poklidný stav vydrží. Tyto události, které se napříč evropským kontinentem odehrávaly, vedly nakonec v roce 1914 k propuknutí První světové války. Za důležitý mezník pro nastolení válečného stavu mezi mocnostmi se dodnes považuje atentát v Sarajevu, který byl spáchán na následníka císařského rakousko-uherského trůnu, Františka Ferdinanda d'Este.³⁷ Každodenní život se tak změnil nejenom vysoce postaveným společenským a politickým vrstvám, ale také ostatním lidem v hierarchii.

Z Popperova podniku bylo povoláno dělnictvo k armádě a v zaběhnutém pořádku vyvstala řada potíží. Nejprve odešlo 1. srpna 140 dělníků ke svým plukům, o rok později dalších 410 dělníků a 36 úředníků a mistrů. Zbývající zaměstnanci se věnovali výrobě vojenské obuvi, která ještě v roce 1914 dosáhla 80 tisíc párů bot. Jelikož bylo po vypuknutí válečného stavu vzácnou výjimkou, když získal podnik zakázku pro výrobu nevojenské obuvi, nebylo později zapotřebí ani každodenní docházky zbývajících zaměstnanců. Pracovalo se pouze tři dny v týdnu. Někteří zaměstnanci byli dokonce propuštěni a výroba byla zredukována; během války se pak pohybovala v rozmezí 500 až 1000 párů bot za každý den, kdy se pracovalo.³⁸ Dalším problémem byl v té době pochopitelný nedostatek surovin a jejich vysoká cena.³⁹

Navzdory složité situaci neztrácel Popper svůj elán pro podnikání a jeho továrna vydržela v chodu i po ukončení války v roce 1918, když z mapy světa zmizelo Rakousko-Uhersko a na tomto území bylo nahrazeno nově vzniklou Československou republikou. Tím problémy ovšem nekončily, protože na zboží exportované do zahraničí bylo uvaleno vysoké clo, přetrvával nedostatek surovin a obchodní kontakty z předválečného období byly

---

³⁷ NÁLEVKKA, Vladimír. *Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*. Praha, 2006, Triton. ISBN 80-7254-763-1.

³⁸ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (4. část). In: *Chrudimské vlastivědné listy* 19, 2010, č. 3, s. 15-16.

³⁹ F. L. POPPER. *Historie – Obuvnická tradice F. L. Popper*. Online, [cit. 2017-10-11]. URL: <<https://flpopper.cz/historie/>>.

pověštinou ztraceny. Přestože se zvažovalo o nové orientaci spíše na domácí, nežli zahraniční trh, stále zde zůstával problém s malou koupěschopností obyvatel.

25. října 1919 jmenuje Popper svého nejstaršího syna Bedřicha svým společníkem a z podniku se stává veřejná obchodní společnost.⁴⁰ Mimo to uděluje dalším osmi lidem prokuru.⁴¹

Navzdory počátečním potížím se společnost za pár let rychle etabluje do nově vzniklých podmínek a opět nachází svou klientelu. Během následujících let jsou po desítkách budovány podnikové prodejny.⁴² V roce 1920 slaví svůj další triumf, když jej osobně navštíví tehdejší prezident, Tomáš Garrigue Masaryk.⁴³

V této době se na scéně tohoto příběhu objevuje také Popperův největší životní rival – Tomáš Baťa. Ten ve své obuvnické továrně ve Zlíně vyráběl srovnatelně kvalitní obuv, kterou dodával na domácí i zahraniční trh stejně jako Popper. Jeho denní výroba dosahovala 4000 párů bot. V roce 1922 se však rozhodl zariskovat a snížil cenu prodávané obuvi až o polovinu. Tím podpořil vládní měnovou politiku, překonal odbytovou krizi a získal si navždy své věrné zákazníky napříč republikou.⁴⁴

3.1.1 Nová výstavba v továrním areálu

V letech 1924-1925 probíhá v areálu další výstavba, na jejímž konci stojí nová pětipatrová budova, která přiléhá kolmo k původní budově dvoupatrové. Jsou zde zavedena technologická vylepšení a hygienická zařízení. Areál má svou vlastní studnu, na každém poschodí jsou toalety, umývárny, šatny, odsavače prachu a požární hydranty. Nachází se zde i jídelna. V prvním patře budovy se nalézají správní prostory, kde má Popper a jeho synové své kanceláře. Navíc byla v této době továrna připojena k elektrické síti Východočeského elektrárenského svazu v Pardubicích a téměř každý stroj tak získal svůj vlastní motor.⁴⁵

---

⁴⁰ SOA Zámorsk, Fond Evona s.p., Chrudim (1941) 1989-1994, Právní záležitosti, kart. 4.

⁴¹ Mezi nimi je i jeho další syn, Jan Popper. Dále to jsou pak Arnold Menestrin, Waldemar Belnay, Arnošt Shall, Josef Žába, Josef Dobruský, Josef Fendrych a Josef Novák.

⁴² KOBETIČ, Pavel: *Osobnosti Chrudímska*. Chrudim, 2002, s. 176. ISBN: 80-902531-8-0.

⁴³ F. L. POPPER. *Historie – Obuvnická tradice F. L. Popper*. Online, [cit. 2017-10-11].

URL: <<https://flpopper.cz/historie/>>.

⁴⁴ BAŤŮV SVĚT. *Životopis – Baťa v datech*. Online, [cit. 2017-10-20].

URL: <<http://tomasbata.org/zivotopis/>>.

⁴⁵ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 137. ISBN 80-903481-4-9.

Na následující fotografii⁴⁶ je možné vidět areál podniku. Přestože dnes v archivu není možné dohledat, kdy přesně záběr vznikl, nemůže to být déle než v roce 1925, kdy proběhla zmiňovaná výstavba pětipatrové budovy. Ta je viděla na snímku na pravé straně od továrního komína uprostřed. Na levé straně se pak nachází původní dvoupatrová budova. Mimo výstavby je možné na snímku vidět i vjezd do továrny v levém dolním rohu. Ten byl využíván téměř celé 20. století, dnes už jsou ale jeho brány uzavřeny. Silnice u vjezdu představovala už dříve důležitou spojnici, v dnešní době je součástí silničního městského okruhu.

Obrázek 1 – Snímek areálu chrudimské továrny

3.2 Sloučení firem Polický a Popper

Přestože se z Popperovi továrny stal gigant na poli moderního podnikání, na konci 20. let klesá počet zaměstnanců a především i roční obrát (v řádu milionů korun). Následkem není mimo konkurence Tomáše Bati nic jiného, než událost, která v této době zasáhla především západní svět – Velká hospodářská krize.

Velká hospodářská krize ve 30. letech 20. století propukla díky propadu akcií na americké burze. Příčin, které k tomu vedly, bylo ale více. Mimo jiné to byla například měnová politika USA a jejich bank, jejich nezadržitelné vzestupné tendence v ekonomické sféře nebo

---

⁴⁶ SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, Fotografie areálu budovy, kart. 40, inv. č. 343.

krach německé měny, když poválečný stát nebyl schopen splácet válečné reparační dle stanoveného rozvrhu.⁴⁷

V roce 1930 propouští továrna téměř 300 zaměstnanců. Při hledání východiska z takto špatné situace se Popper obrací, i díky předchozím dobrým vztahům, na firmu *František Polický a spol., továrna na kůži a řemeny, Jaroměř*⁴⁸. I tato firma je zasažena hospodářskou krizí a je nucena propouštět mnoho lidí. Sloučení továren je domluveno a v témže roce, 1930, ještě posíleno spřízněním rodin skrz sňatek.

Dne 1. ledna 1931 vzniká fúzí akciová společnost *Polický-Popper*. Polický získává 64 % všech akcií, Popper 36 % zbývajících. Jako hlavní sídlo společnosti si firma vybírá Prahu, konkrétně ulici Pařížská čp. 3, vedlejší sídlo pak v Chrudimi a v Jaroměři. Společníky jsou F. L. Popper, jeho synové Bedřich a Jan Popperové a na straně Polických je to František a Stanislav Poličtí.⁴⁹

Společně se jim v jejich podnikání daří; v roce 1933 mají v Čechách 77 podnikových prodejen, v roce 1936 se nadobro vymaňují z důsledků Velké hospodářské krize a o rok později jsou na seznamu Ministerstva národní obrany zapsáni jako jeden z důležitých podniků pro obranu státu.⁵⁰

Přestože sloučené rodiny zažívaly možná po dlouhé době zlaté časy, nešlo ignorovat, co se děje ve světě mimo továrnu. V Německu podepisují zástupci jednotlivých mocností bez přítomnosti zástupců Československa Mnichovskou dohodu a na našem území vzniká Protektorát Čechy a Morava. A to vše pod dohledem německého vůdce Adolfa Hitlera. Ve světě propuká Druhá světová válka a dělníci opět opouští továrnu, aby bránili své domovy. Necelý měsíc po podpisu Mnichovské dohody, 28. října 1938, Fridrich Leopold Popper

---

⁴⁷ VALENTA, David. *Velká hospodářská krize 30. let 20. století a její důsledky pro Československo*, Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2008.

⁴⁸ Firma vznikla už v roce 1839. Rodinná historie Polických, k níž se dají sehnat písemné zmínky, sahá až do roku 1600. Tradičním rodinným řemeslem pro ně byla ševcovina, která se předávala z generace na generaci. Až Ignác František Polický (*1794 - +1857), který žil už se svou rodinou na rozdíl od předchozích generací v Jaroměři, se vyučil se obuvnictví a tak postrčil rodinnou tradici jiným směrem. Ignácův syn František Polický (*1815 - +1880) zakládá již zmiňovanou firmu, jejíž působení trvá i přes veškeré politické, hospodářské a společenské změny na území Rakouského císařství, Rakouska-Uherska a vzniklé samostatné Československé republiky do naší sledovaného období 30. let 20. století. Více o tomto tématu v SOA Zámorsk, Inventář: Firma Polický-Rieker a.s., Chrudim a Jaroměř, roky, s. 3-4.

⁴⁹ SOA Zámorsk, Inventář: Firma Polický-Rieker a.s., Chrudim a Jaroměř, 1858-1946 (1949), s. 3-4.

⁵⁰ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (8. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 20, 2011, č. 1, str. 12-13.

dobrovolně odstupuje z funkce předsedy správní rady a jeho místo obsazuje advokát Vilém Sýkora.⁵¹

3.3 Podnik za Druhé světové války

Vedle vojenských střetů proti ostatním mocnostem světa, vedlo Německo ještě „boj“ proti Židům, které se snažili nepředstavitelnými způsoby vyhladit ze světa. Zpočátku byl tento útok proti židovskému obyvatelstvu veden mírnějším stylem a Židé byli podrobeni arizaci⁵².

Jelikož i rodina Popperů byla židovského původu, bylo odstoupení Fridricha L. Poppera pouze prvním krokem. On i celá jeho rodina v té době určitě tušili, co bude následovat. Jejich podnik je, jako spousta dalších, také zabaven. Ztrácí všechny své prodejny. 36 % Popperových akcií jsou prodány německé firmě *Rieker & Co. Tuttingen, Württemberg*. Dne 6. prosince 1940 vzniká firma *Polický-Rieker, a. s.*, ředitelem chrudimského závodu se stal Kurt Rieker. Popperovo jméno tak mizí na pár let z podnikatelské sféry.

Stejně jako tomu bylo v průběhu První světové války, výroba fungovala i nadále. Dle dochovaných údajů pracovalo v chrudimské továrně před válkou v roce 1938 celkem 494 lidí, v roce 1944 to bylo 378 lidí.⁵³

Dne 27. listopadu 1941 umírá Fridrich Leopold Popper v Chrudimi ve věku 75 let. Pohřben je na chrudimském hřbitově U Kříže, kde mají Popperové rodinnou hrobku. Nikdo z jeho rodiny i navzdory svému původu neskončí v koncentračním táboře. Synové Bedřich a Jan jsou za prodej otcova podniku peněžně vyplaceni.⁵⁴

---

⁵¹ Tamtéž s. 12-13.

⁵² Arizace neboli vyvlastnění majetku osob, které byly židovského původu. Od 1. ledna 1938 bylo v Německu, a zemích Německem ovládaných, zakázáno Židům podnikat, pohybovat se ve výrobě a veřejných službách. Původní podniky Židů pak byly převedeny pod správu tzv. nežidů, a postupně likvidovány nebo rozprodány. Více o tom na WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Arizace*. Online 2017-10-05, [cit. 2018-01-10]. URL: <<https://es.wikipedia.org/wiki/Arizace>>.

⁵³ SOA Zámorsk, Inventář: Firma Polický-Rieker a.s., Chrudim a Jaroměř, 1858-1946 (1949), s. 5.

⁵⁴ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (8. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 20, 2011, č. 1, s. 12-13.

4 Období po Druhé světové válce

4.1 Komunistický převrat v Československu

Konec Druhé světové války neznamenal jenom sklopení zbraní Německa a jeho následovatelů, ale také pomalý nástup rozpínavého komunismu, především v Evropě. V návaznosti na osvobození Československa v roce 1945, získala Komunistická strana v následujícím roce v prvních poválečných parlamentních volbách vysoké procento hlasů. To sice ještě neznamenal jejich naprostou převahu ve státě, ale během následujících tří let si dokázali získat významné posty v politické sféře a postupně omezovat ostatní politické strany, kde díky své jednotě téměř neměli opozici.

Vše pak vyvrcholilo v únoru 1948, kdy proběhlo několik událostí, které vedly k tzv. komunistickému převratu v Praze. Ve vládě panovalo už dobu značné napětí, komunisté se obávali neúspěchu v následujících volbách a ostatní strany se zasazovaly o prošetření několika politických afér, kterých byli komunisté součástí. Ti si ale v zahraničí zajistili Stalinovu podporu a udělali potřebné kroky, aby k těmto šetřením nedošlo. Dne 20. února podalo 12 nekomunistických ministrů demisi, u které očekávali, že jej tehdejší prezident Edvard Beneš nepřijme a dojde k předčasným volbám. Ten však z důvodu nátlaku Komunistické strany demise po pár dnech přijímá. Následně na to přebírají komunisté moc v zemi, Beneš odstupuje z postu prezidenta a jeho nástupcem se stává Klement Gottwald.

Jedním z nejzásadnějších bodů u nově nastoleného komunistického státu se stala postupná změna ekonomického stavu společnosti – hospodářství se dostalo pod správu státu a bylo řízeno centrálně. Podniky nad 50 zaměstnanců byly postupně znárodněny a dostaly se do rukou státu.

4.2 Znárodnění podniku

Přestože válka v Evropě oficiálně skončila až 8. května 1945, už tři dny před tím se koná schůze správní rady, na které je rozhodnuto, že bude Bedřichovi a Janovi Popperovým udělena prokura, budou jmenováni řediteli a členy správní rady otcova původního podniku a bude obnoven i jeho název, tedy *Polický-Popper a.s.* K tomu však dojde jenom na krátkou dobu, neboť během následujících měsíců vystupují proti jejich společníkům Polických zástupci KSČ a na podnik je 22. srpna 1945 dekretem prezidenta republiky č. 5/1945⁵⁵

---

⁵⁵ Dekret č. 5/1945 Sb. ve znění „o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, kolaborantů a některých organizací a ústavů.“ Více na

uvedena národní správa. Národním správcem se stává dosavadní zaměstnanec František Brandstiller.⁵⁶

Zakládací listinou ze dne 7. března 1946 vzniká *národní podnik Polický*, pod kterým je soustředěno několik obuvnických a kožedělných firem. Mezi nimi i bývalá chrudimská Popperova továrna, která se na následující necelé dva roky stala sídlem podniku. Některé z firem pokračovaly ve své výrobě, spousta jich byla zlikvidována. Předmětem podnikání byla „výroba usní, obuvi a veškerého koženého zboží a živnostenských a jiných oprávnění znárodněných podniků, které vplývají do ‚Polický, národní podnik‘“. Počet členů představenstva byl stanoven na devět osob a počet náhradníků taktéž.⁵⁷

4.3 Navázání na obuvnickou tradici v dnešní době

Německá firma Rieker, která byla během Druhé světové války spoluvlastníkem továrny, vyrábí obuv úspěšně dodnes. V České republice je možné jejich obuv zakoupit na 21 místech.

Znovuobnovení samostatné firmy Popper se během 20. století už více nekoná. Jeho jméno ale nezmizí navždy. Na tuto obuvnickou tradici se rozhodla v roce 2014 navázat firma sídlící v Praze, která za svůj název přijala jméno *F. L. Popper*, a s odkazem na jeho výrobu obuvi britského typu prodává kvalitní koženou obuv. Designy bot svým vzhledem odpovídají historickým modelům, jež během 1. poloviny 20. století ve velkém opouštěly i samotnou Popperovu továrnu.⁵⁸ Jejich boty jsou prodávány v pěti kamenných prodejnách v Praze a přes internet, v cenovém rozmezí 3000-4500 Kč za pár.

4.4 Definitivní ukončení obuvnické výroby v Chrudimi

I přes poválečnou, stále se měnící situaci, co se majitelů, názvů podniku, množství výroby nebo jiných faktorů ovlivňujících chod továrny týče, v Chrudimi stále ještě fungovala tradiční výroba obuvi, která započala už před desítkami let. To se však mělo brzy změnit.

ZÁKONY PRO LIDI. *Dekret č. 5/1945 Sb.* Online, [cit. 2018-01-10].

URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>>.

⁵⁶ ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (9. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 21, 2011, č. 2, s. 10-12.

⁵⁷ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Písemnosti začleněných majetkových podstat (kopie), kart. 5.

⁵⁸ F. L. POPPER. *Časté dotazy*. Online, [cit. 2018-01-10].

URL: <<https://flpopper.cz/caste-dotazy/#produkty>>.

Během let 1948-1950 změnil národní podnik Polický dvakrát svůj název a místo hlavního sídla se přesunulo do Jaroměře. Chrudimská továrna v té době prožívala také změny, protože byla 4. července 1949 začleněna do *národního podniku Botana*⁵⁹, *Holice v Čechách* a definitivně se tak oddělila od podniku Polických. V té době však odtud byla už obuvnická výroba postupně přesouvána do Holic v Čechách a její výroba v Chrudimi byla nadobro ukončena. Kdy přesně se tento přesun odehrával, není doloženo v archivních materiálech, ani v dobovém tisku.

4.5 Národní podnik Eva a zahájení výroby textilního zboží

Zároveň s postupným přesunem obuvnické výroby do Holic byla v roce 1947 v Chrudimi prokazatelně zahájena v omezeném množství výroba punčochového zboží, která se sem přesunula až ze vzdáleného Varnsdorfu v severních Čechách z místního podniku *Elite*. Dne 2. ledna 1950 již bývalá „Popprovka“, jak se továrně mezi lidmi přezdívalo, patří pod správu *národního podniku Eva, punčochárny, Chrudim*. Ten sloučil, i z důvodu zvyšující se výroby, několik punčochářských závodů z různých koutů země; konkrétně to byl závod v Chrastí u Chrudimi, ve Vejprtech, Teplicích v Čechách a v Hroubovicích.⁶⁰

Národní podnik Eva, punčochárny, Chrudim byl „založen zřizovací listinou a vyhláškou ministerstva průmyslu č.j. 234238/1951-A-III-1 ze dne 19. 12. 1949, zápis do podnikového rejstříku Okresního soudu v Pardubicích odd. Pn I, vložka č. 32, č.d. 705/52.“ Prozatímní vedení podniku měl na starost JUDr. Jaroslav Ševčík, jenž měl právo udělovat a odvolávat prokuru a plnou moc.⁶¹

Na tyto začátky bylo vzpomínáno ještě v dobovém tisku Pochodeň na počátku 80. let v článku s názvem ‚Když Elite bývala Evou‘, kdy podnik slavil třicetileté výročí: *„Výroba obuvi měla také v Chrudimi dlouholetou tradici, ale kolem padesátých let se začala předávat do Botany Skuteč. Někteří obuvníci odešli a ti, kteří zůstali, se rychle zapracovali do jiných profesí. Samozřejmě, že se vyměnily stroje, uplatňovala se nová technologie výroby, začala*

---

⁵⁹ Botana vznikla v roce 1949 ve Skutči, městě přezdívaném jako „město ševců“, aby sloužila jako podnik slučující již dříve znárodněné obuvnické podniky. Konkrétně se jednalo o obuvnické výrobny ve Skutči, Chrudimi, Heřmanově Městci, Holicích, Borohrádku, Sezemicích, Litomyšli, Poličce, Horním Jelení, Kostelci nad Orlicí, Týništi nad Orlicí, Chotěboři a Polné. Více na WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Obuvnictví*. Online 2017-10-05, [cit. 2018-01-29].
URL: < <https://cs.wikipedia.org/wiki/Obuvnictv%C3%AD>>.

⁶⁰ EVONA, firemní webové stránky. *O nás*. Online, [cit. 2018-02-03].
<<https://www.evona.cz/o-nas>>.

⁶¹ SOA Zámorsk, Inventář: Evona, s.p., Chrudim, (1941) 1989-1994, s. 3.

éra výroby punčoch v Chrudimi od 1. 1. 1950, kdy byl položen základ závodu *Elite*. Tehdy punčochárna nesla název *Eva* a podnik měl čtyři pobočné závody.“ Mimo jiné se v tomto článku vyskytují například i informace porovnávající objem výroby z doby vzniku podniku, a z období, kdy tento článek vyšel v tisku. O tom promluvila tehdejší ekonomka podniku, paní Jaroslava Maindlová: „Prvně se začaly vyrábět punčochy se švem z bavlněných a umělohedvábných vláken. V roce 1950 jsme jich vyrobili 3409 tisíc párů. Jen k porovnání – za rok 1979 představovala produkce 28 206 tisíc kusů a párů punčochového zboží a vrchního ošacení, což je nárůst 830 procent. Bylo vyměněno celé strojní zařízení, pochopitelně se změnila technologie a organizace řízení, zvýšila se produktivita práce a hlavní činitel – lidi – se rychle zapracovali. Z původní kotonové výroby se postupně přešlo na pletení mnohem produktivnější, na okrouhlých pletacích strojích, což umožnilo obrovský nárůst výroby zboží.“⁶²

4.5.1 Závod v Chrasti u Chrudimi

Vzhledem k tomu, že Chrast u Chrudimi je vzdálená pouze 14 kilometrů, stal se zdejší závod pro chrudimskou továrnu tou nejdůležitější. Vypovídá o tom i množství dochovaných informací o jejich spolupráci.

Tento závod se nacházel v prostorech, kde byla zahájena textilní výroba už na konci třicátých let 20. století. Tehdy se jednalo o podnik *Edmund Pick, mechanické tkalcovny a pletárny, Velké Poříčí – Hronov*, který si v roce 1939 v Chrasti u Chrudimi na čp. 67-69 zřídil svůj pobočný závod. Od 16. května 1941 je pak závod znám jako *První východočeská továrna na punčochy, trikotin a prádlo, Spangaro a Musil, Chrast u Chrudimi*.⁶³

Dne 3. června 1948 je na závod v Chrasti z rozhodnutí Okresního národního výboru v Chrudimi č.j. 9000/48 ze dne 5. března 1948 uvedena národní správa. Národním správcem se nově stává firma *Elite, sdružené továrny punčoch, národní podnik, Varnsdorf*. Konkrétním zmocněncem se pak stává pan Jaroslav Homolka, který provádí v závodě i počáteční inventuru financí, pohledávek u odběratelů i dodavatelů a soupis pozemků, budov, strojů a dalších zařízení, a v závěru i zaměstnanců. Počet zaměstnanců ve službách závodu byl 32, počet úkolových pak 289.

---

⁶² SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Soudobá dokumentace; článek z lokálních novin Pochodeň, kart. 13.

⁶³ SOA Zámorsk, Inventář: Evona, s.p., Chrudim, (1941) 1989-1994, s. 3.

Z tohoto období je dochováno jenom pár dokumentů vypovídající o chodu závodu i životě běžných zaměstnanců. Významnou dochovanou zprávou je například Zápis z porady národního podniku Elite ze dne 13. září 1948. Ta uvádí, cituji: „V Chrasti u Chrudimi budou v nové tovární budově instalovány cottonové stroje v přízemí a v I. etáži. Za tímto účelem soudruh Homolka zařídí vyklizení těchto etáží tak, aby se mohlo přikročit k demontážím a k přemísťování strojů do stanovené budovy a k jejich montážím. Za toto celkové provedení zodpovídá soudruh Homolka, organizačně provede soudruh Pargač, který mimo to bude mít se svojí pracovní skupinou na starosti uvedení do provozu etáže v přízemí, soudruh Zeman, technický vedoucí Chrast u Chrudimi, I. etáž. Za tím účelem vypracuje si pracovní skupinu a dodané mu stroje uvede do činnosti.“⁶⁴ Kotonové stroje byly v té době velmi využívané, protože dokázaly vyrobit punčochy se švem, které byly tehdejším módním trendem.

Dochovanou zprávou se stala i žádost Josefy Bohaté, tehdejší členky odborového hnutí Pardubice, o vánoční příspěvek. Ta byla podle svých slov zaměstnaná v chrasteckém závodě do září roku 1948, kam každý den dojížděla z rodné Chrudimi. Domů se vracela po sedmé hodině večer a poté se ještě starala o svou nemocnou matku. Dodatečně tak žádala firmu o vyplacení částečného příspěvku s přihlédnutím na to, že musela do zaměstnání i navzdory špatné rodinné situaci dojíždět.⁶⁵

Jak už ale bylo zmíněno, tento stav netrval příliš dlouho. Dne 2. ledna 1950 se chrastecký závod stává součástí *národního podniku Eva, punčochárny, Chrudim* a pro zdejší provozovnu začíná nová éra.

4.5.2 Škola fungující při podniku Eva

Kromě snahy poskytnout svým zaměstnancům vhodné ubytování, dobré platové podmínky i zázemí v továrně, se podnik aktivně podílel i na výpomoci mimo prostory areálu. V roce 1952 byla v Chrudimi při podniku založena základní odborná škola, která později začala fungovat jako odborné učňovské středisko a střední odborné učiliště.

Během následujících let do tohoto učení nastupovaly studentky po ukončení základní školy ze širokého okolí. Studium trvalo dva roky a po jeho ukončení bylo možné buď nastoupit do závodu jako dělnice (ať už v Chrudimi nebo v Chrasti u Chrudimi), nebo

---

⁶⁴ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Zavádění výrobních programů, Zavádění kotonových strojů v továrně v 1948 Chrast, kart. 10.

⁶⁵ Tamtéž, Pracovníci, Péče o zaměstnance, kart. 6.

pokračovat ještě v následném studiu na Odborné pletářské škole v Heleníně u Jihlavy⁶⁶ a získat tak například znalosti pro výkon mistrové.

Škola neměla svou jasně vymezenou budovu. Některé třídy se nacházely v areálu samotné továrny, na některé předměty, jako byla matematika nebo český jazyk, studenti docházeli do pár ulic vzdálené budovy, kde se dnes nachází Střední zdravotnická škola. K výuce odborných předmětů, jako byly například Materiály a technologie, a k praktické výuce, docházelo v továrně. Na tělesnou výchovu se docházelo do tělocvičny v Husově ulici nebo na venkovní hřiště u učiliště Transporty Chrudim. V areálu se nacházely dvě třídy, každá měla zhruba 20 studentů, především dívek.

Při škole fungoval i internát, známý jako *Popperova vila*, kde studenti přebývali během docházky do školy, pokud nedojížděli hromadnou dopravou z blízkého okolí. Internát se nacházel zhruba 700 metrů od továrny, docházet tak na výuku nebylo nijak komplikované. Vedle toho pak fungovalo závodní ubytování pro ty, kteří už měli školu dostudovanou, ale zůstávali ihned po vyučení v Chrudimi v zaměstnání. Taci pak neměli finanční prostředky pro to si pořídit nebo pronajmout vlastní byt. Tomuto „internátu“ pro vyučené se říkalo „Svobodárna“. Nacházela se v Husově ulici, opět asi 700 metrů od továrny.

4.5.3 Stroje

Ve třídách fungujících v areálu továrny se studentky učily plést punčochové zboží na strojích a studenti-chlapci se věnovali výuce seřizování okrouhlých pletacích strojů, obor mechanik. Výuka studentek probíhala na dvou typech strojů; konkrétně se jednalo o kotonové stroje, na kterých probíhala výroba punčoch se švem a okrouhlé stroje vyrábějící punčochy beze švů, tzv. siemlesy. Jelikož každý ze strojů vyžadoval jiné zacházení, studenti se při výuce rozdělovali na dvě skupiny.

Kotonové stroje byly v Chrudimské továrně rozděleny do třech dílen. Každý stroj měl 28 jehelnic, na kterých se podle technologického postupu upletlo 28 punčoch. Jehly se často lámaly a musely být narovnávané ručně, kleštěmi, jednalo se tak o práci vyžadující citlivou a jemnou ruku. Práce na kotonových strojích byla, oproti těm na automatických „siemlesech“,

---

⁶⁶ Místní učňovská škola vznikla už v roce 1949, její struktura se však až do roku 1963 mnohokrát změnila. Přibýval a opět ubýval počet tříd, bylo upravováno jejich jednotlivé zaměření, měnil se počet přijímaných žáků. První maturitní zkoušky se na škole konaly v roce 1958, kde odmaturovalo 51 studentů. Ve škole se dalo studovat i dálkově. Škola funguje dodnes a nese název Střední uměleckoprůmyslová škola. Více na STŘEDNÍ UMĚLECKO-PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA JIHLAVA-HELENÍN, oficiální stránky. *Historie školy*. Online, [cit. 2018-02-22].
URL: <<http://www.helenin.cz/skola/historie-skoly>>.

tím pádem značně složitější. Mnohdy se některá z jehel zasekla nebo zlomila a stroj tak nemohl nadále pracovat. Z vyprávění mé babičky, paní Dany Kolářové, se v takových chvílích o pracovníci obsluhující stroj mezi ostatními říkalo, že udělala „bouráka“. Stroj pak musel přijít rozchodit opravář, výroba na něm ale mohla být přerušena i na několik dní. Z těchto důvodů se tak někdy stávalo, že dívky, které nastoupily do učení, zde zjistily, že nejsou schopné stroj obsluhovat, a proto studium ukončily.

Přestože byly kotonové stroje postupně vyřazovány ze závodů, snad právě kvůli náročnosti na jejich obsluhu a změně módních trendů, co se týkalo punčoch se švem, v chrudimské továrně byly používány minimálně do konce 60. let minulého století.⁶⁷

Okrouhlé stroje naopak byly automatické a bylo značně jednodušší s nimi pracovat. Punčochy vyráběné na těchto strojích byly už bezešvé a podobaly se těm, které známe dnes. První ze strojů byly pouze tzv. 2-systémové, postupem času a s příchodem modernějších technologií přicházely stroje i 4-systémové, nakonec pak 6-systémové. Čím vyšší systém, tím rychlejší stroj byl a zvládal vyrobit více zboží. První známé okrouhlé stroje se začaly vyrábět a dostávat na trh v roce 1956.⁶⁸ V punčochářských závodech jsou okrouhlé stroje využívány dodnes.

4.5.4 Výroba

Samotná výroba punčoch probíhala v několika fázích, které se dodnes příliš nezměnily. Bylo samozřejmě zapotřebí materiálu, který se k nám dostával především ze zahraničí. Silon se například dodával z Plané nad Lužnicí, kde byla jeho výroba zahájena v roce 1950, nebo ze Slovenska z podniku Chemlon Humenné. S těmito firmami spolupracoval podnik minimálně do první poloviny 90. let.⁶⁹

Jak vzpomíná jeden z bývalých zaměstnanců, bylo běžné jako první provést přípravu, při které docházelo k soukání materiálu. Materiál si poté vzala na starost pletačka v pletárně, kde bylo několik desítek lidí obsluhující desítky strojů. Materiál se po upletení na strojích narovnal po tuctech, byl zkontrolován a svázan do balíků. Tyto tucty poté putovaly do šicí dílny, kde se punčochy postupně obracely, zarovnávaly, rozpalovaly a všívaly se jim dle

---

⁶⁷ Ze vzpomínek pamětníka, Dana Kolářová, Zaječice u Chrudimi, leden 2018, [cit. 2018-02-28].

⁶⁸ WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Punčocha*. Online 2017-12-06, [cit. 2018-02-28].

URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Pun%C4%8Docha>>.

⁶⁹ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Kupní smlouvy kart. 10.

požadavků zákazníků vložené klíny. V tuto chvíli už se jednalo o zkompletované kusy punčoch, se kterými se poté nakládalo dle potřeby.

Punčochy byly poslány do barvicí dílny, kde získávaly různé odstíny. Porovnával se zde i druh materiálu (např. 40 DEN), na jehož základě byly punčochy roztríděny. Poslední fází pro ně byla fixárna, kde docházelo na fixačních strojích k jejich modelaci pomocí horkého vzduchu (párou).

V každé fázi tohoto procesu byly kusy podrobovány stálé kontrole.⁷⁰

Vedle toho pak existovala i samostatná menší dílna na výrobu zmíněných vkládaných klínů. Jejich výroba vyžadovala značné soustředění, trpělivost a šikovnost. Bylo zapotřebí si na ně připravit látku, která byla rovnána v několika vrstvách na sebe a zafixována, aby se při řezání nepohybovala. Poté bylo na vrchní vrstvu narýsováno, jak bude látka nařezána. Spustil se stroj s pásovou pilou a dělnice pohybovala vrstvami látky tak, aby byly jednotlivé klíny nařezány do tvarů kosočtverců. V této fázi bylo zapotřebí značného soustředění, aby se pracovnice neporanila o pilu, případně zbytečně nepokazila materiál špatným řezem.

---

⁷⁰ Ze vzpomínek pamětníka, Dana Kolářová, Zaječice u Chrudimi, leden 2018.

5 Podnik jako součást Elite, Varnsdorf

5.1 Stručná historie města Varnsdorf

Varnsdorf se nachází na severu Čech, konkrétně v Ústeckém kraji a ze tří stran je obklopen hranicemi s Německem. Nachází se zde hraniční přechody.

Historické počátky města sahají do 2. poloviny 13. století, tehdy se však jednalo pouze o ves. Ve středověku bylo místo podle pověsti pod správou pánů z Varnsdorfu. Na počátku novověku jej odkupuje rod Šlejniců a zajišťuje zde několik přínosných práv; konkrétně to bylo právo várečné, hrdelní, skladování obilí, svobodný obchod a řemesla a právo na prodej soli. V 16. století přijímá Varnsdorf pod jejich správou luteránství.

V 17. století se zde střídá náboženské vyznání a místo, tehdy už samostatné panství, kupují Lichtenštejnové. Ve svém majetku jej mají až roku 1919, kdy probíhá pozemková reforma.

V 18. století je zde vybudován kostel sv. Petra a Pavla, který je označován kvůli svému interiéru za jedno z nejkrásnějších pozdně barokních míst v Severních Čechách. Postavena je zde také nová škola.

Nejvýznamnější období Varnsdorfu začíná ale až v 19. století, a to díky zlepšení jeho postavení, kulturnímu vzrůstu i pozdějšímu rozmachu zdejšího průmyslu. Do města přijíždí v roce 1821 na návštěvu pozdější císař Ferdinand V. V roce 1849 pod sebe Varnsdorf sloučí pět okolních vesnic, a stane se tak největší vesnicí v tehdejší Rakouské říši; má na 10 tisíc obyvatel. V roce 1868 se pak už jako součást Rakousko-Uherska stává oficiálně městem, žije zde 14 tisíc lidí. Co se kultury týče, může se město ve své historii pochlubit faktem, že zde v roce 1830 proběhla Beethovenova slavnostní mše známá jako Missa solemnis, kterou sám Beethoven označil údajně za vrchol své tvorby. Dodnes se ve městě nachází pamětní deska, připomínající tuto slavnou událost.

Ve 20. století se jako většina ostatních i toto město ocitá v krizové situaci během První světové války. Probíhá zde tyfová epidemie a je z důvodu rabování a pašování v důsledku špatného zásobování je vyhlášeno stanné právo, které trvá ještě tři roky po ukončení války. V roce 1930 se ze sčítání obyvatel zjišťuje, že zde z celkového počtu necelých 22 800 obyvatel žije pouze zhruba 1500 Čechů. Během Druhé světové války nenastávají ve městě žádné výraznější proměny, jako tomu bylo ve válce předchozí.

V druhé polovině 20. století dochází k rozvoji kultury, školství, ke zlepšení sociální a zdravotnické péče, ke vzniku sportovních spolků a výstavbě sportovišť.⁷¹

5.2 Textilní průmysl ve Varnsdorfu

Textilní průmysl má v těchto místech bohatou historii. Na počátku 70. let 18. století zde začíná výroba damašku, kvalitní jednobarevné látky, a pár let potom výroba sametu. V roce 1819 je zde vytvořen první tiskový válec na tisk kartounu, jemné bavlněné tkaniny. V roce 1900 zde probíhá největší místní stávková akce dělníků z textilního průmyslu.⁷²

V roce 1777 zde byla zahájena výroba tkanin jistého pána Frölicha. Od roku 1946 ve městě fungoval tento podnik pod názvem *Velveta Varnsdorf, výrobce manšestrů a sametů*, v roce 1948 pak přejmenovaný z rozhodnutí ministerstva průmyslu na *Velveta, národní podnik, Varnsdorf, továrna na samety a plyše*. Podnik funguje jako akciová společnost dodnes.⁷³

V roce 1924 byl založen podnik *J. Kunert a synové, továrny jemných punčoch, Varnsdorf* (známý v této oblasti také jako *J. Kunert & Söhne, Wirkwarenfabriken, Warnsdorf*). Podnik byl založen v návaznosti na tradiční výrobě pleteného zboží Kunertovi manželky Marie, kterou započala už v roce 1905 v domě, kde rodina bydlela. Vyráběla převážně ponožky, punčochy, kravaty nebo šály.

Podnik pak v následujících letech čekal enormní vzestup. Byl vystavěn areál, který měl čtyři výškové budovy, budovu ředitelny, barvírnu a celkově všechny potřebné pomocné provozy. Už tehdy měl podnik kolem 1600 zaměstnanců. Měla své vlastní obchodní síť a své zboží prodávala i prostřednictvím obchodní sítě Baťa. Ve výrobě zaváděli a zkoumali stále nové postupy a do prodeje pak spustili novou kolekci jemného punčochového zboží, nesoucí název ELITE.

Druhá světová válka - a její dopady - ale byla, jako pro mnohé jiné, jejich zkázou. Výroba byla značně omezená a také nahrazená výrobou pro válečné účely. Pracovalo zde mnoho zajatců a lidí účelně nasazených. Po skončení války byl podnik převzat do národní správy a zaměstnanci byli, z důvodu své většinové německé národnosti, vyhozeni. Dosazeno

---

⁷¹ MĚSTO VARNSDORF, oficiální stránky města. *Historie*. Online, [cit. 2018-03-01].
URL: <<https://www.varnsdorf.cz/cz/varnsdorf/o-meste/historie/>>.

⁷² Tamtéž.

⁷³ VELVETA, oficiální stránky. *Historie*. Online, [cit. 2018-03-01].
URL: <<http://www.velveta.cz/page.php?p=historie>>.

sem pak bylo asi 120 nových odborníků na výrobu a mnoho vyučených lidí z Bařova učiliště v Třebíči. Podnik dosáhl ještě v roce 1945 počtu necelých 2800 zaměstnanců.

V roce 1947 došlo ke sloučení několika firem a vznikl podnik *Elite, sdružené továrny punčoch, národní podnik, Varnsdorf*. Výroba punčoch probíhala ve velkém měřítku, za rok 1947 bylo vyrobeno necelých 9 milionů párů punčoch se švem na kotonových strojích. V roce 1949 už to bylo přes 12 milionů párů.

V této době se pomalu dostává ke zpracování zcela nového materiálu, a tím je silon. Podnik se stává jedním z prvních v celé Evropě, který silon zpracovává a vyrábí nově tzv. krepšilonky. Jeho postavení na obchodním place doma i v zahraničí opět vzrůstá. Dalším, ještě enormnějším převratem, se pak stalo zavedení úplně nové výroby s polyamidem. Pro jeho zpracování byly pořizovány nové automatické stroje, které dokázaly vyrobit bezešvé silonky, které pak nadobro ovládly trh. V prvním roce výroby, 1958, se jich vyrobilo téměř 600 tisíc. Ve stejném roce dochází ke změně názvu podniku a jeho rozšíření o další závody.⁷⁴

5.3 Pod správou dalšího národního podniku

Část výroby z Varnsdorfu byla do Chrudimi, jak už bylo zmíněno, předána na konci 40. let. Na konci 50. let proběhla na základě rozhodnutí ministerstva spotřebního průmyslu delimitace⁷⁵, datovaná ke dni 19. března 1958, která číslem jednacím 01-1660/1958 zařadila podnik do správy *Elite, výroba punčoch, národní podnik ve Varnsdorfu*.⁷⁶

Z tohoto období se až téměř do počátku 90. let 20. století dochovalo velmi málo archivních materiálů.

Na základě rozhodnutí z 1. března 1983 byla zahájena výstavba velkoobchodní prodejny potravin na pozemku továrního komplexu, konkrétně pozemku č. 1327/1 k. ú. Výstavba byla podmíněna několika body. Například tím, že nebude nijak napojena na žádnou inženýrskou síť továrny, tzn. na vodu, plyn, elektrickou síť, kanalizaci a teplo. Vše mělo být od začátku součástí veřejné městské sítě. Jestliže by nebylo tohle oddělení možné, měl být sjednán další postup. Podmínkou také bylo, že prostor stavby bude fyzicky oddělen neprůhledným oplocením a nebude narušovat každodenní chod v závodě. Měly být zajištěny protipožární

⁷⁴ ELITE CZ, oficiální stránky. *Historie firmy*. Online, [cit. 2018-03-01].

URL: <<https://www.elite-cz.cz/historie-firmy>>.

⁷⁵ Jednalo se vládní nařízení z 5. prosince 1958 o správě národního majetku a druhém pětiletém plánu. Více na ZÁKONY PRO LIDI. *Nařízení vlády č. 81/1958 Sb.* Online, [cit. 2018-03-01].

URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-81>>.

⁷⁶ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Právní záležitosti, kart. 4.

a jiné bezpečností opatření jak vůči celému areálu, tak vůči vznikající stavbě. Přístup k objektu měl být z vedlejší ulice Rooseveltova a neomezovat tak hlavní vjezd. Zároveň však měl být vybudován tak, aby zde vznikl nový možný přístup do areálu, dost velký i pro průjezd nákladních automobilů. V objektu prodejny měla být v 1. patře také umístěna nová kantýna pro zaměstnance závodu Elite. Nový obchod s potravinami měl také v podmínce, že při případné návštěvě některého ze zaměstnanců podniku bude povinnost obsloužit zaměstnance přednostně. Za uvolnění tohoto prostoru pro vybudování nové prodejny potravin požadoval závod Elite poskytnutí náhradních prostorů od města, nejdéle do jednoho roku.⁷⁷

5.3.1 Péče o zaměstnance

Při podniku fungovala Mateřská škola, která vznikla na konci 50. let na adrese Československé armády čp. 368/IV. Ta byla na konci 70. let rozšířena, vypovídá o tom článek ze dne 11. března 1980, kdy závod „provedl za půl roku přístavbu pavilónu mateřské školy pro 35 dětí, čímž se celková kapacita rozšířila na 105 míst“⁷⁸. Kromě Mateřské školy zřízené v Chrudimi se podnik Elite Varnsdorf podílel i na financování Mateřské školy v Chrasti u Chrudimi. Dokladem je k tomu hospodářská smlouva z roku 1979. Podle té se na základě finančního příspěvku 30 000 Kčs zavázal Městský Národní výbor v Chrasti k zajištění 20 míst v této škole pro děti zaměstnanců podniku Elite, provozovny v Chrasti. Vedle toho si ještě Národní výbor prosadil dosazení jednoho ze svých nepedagogických pracovníků do personální struktury podniku Elite, který však nadále zůstal řízen ředitelem Mateřské školy.⁷⁹

Nadále fungovalo Střední odborné učiliště i internáty vzniklé na začátku 50. let.

Při podniku byly v rámci usnadnění návratu žen do zaměstnání zřízeny i podnikové jesle. Ty zajišťovaly péči o děti do tří let. Sídlili na adrese Obce Ležáků čp. 243/III, zanikly spolu s dalšími lokálními jeslemi ve městě v 90. letech.⁸⁰ Dočíst se o tom dalo i v dobovém tisku, zmínek bylo dokonce několik. Tento úryvek pochází ze dne 20. září 1978: „Dne 14. září 1978 byly slavnostně otevřeny nové závodní jesle n. p. ELITE Chrudim. V ulici Obce Ležáků byl celkovým nákladem 1,8 milionů Kčs rekonstruován obytný dům na zařízení jeslí, v nichž bude již v příštím týdnu umístěno 35 dětí. (...) Dokončení celého zařízení nových jeslí pomůže

⁷⁷ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Prodej, obchodní síť, Podniková velkoobchodní Elite v Chrudimi, kart. 10.

⁷⁸ Tamtéž, Soudobá dokumentace; článek z lokálních novin Pochoděň, kart. 13.

⁷⁹ Tamtéž, Relace, Hospodářské smlouvy a dohody, kart. 2.

⁸⁰ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 180-181. ISBN 80-903481-4-9.

závodu zlepšit situaci v nábore žen do zaměstnání. Závod ELITE se v tomto roce dostal do svízelné situace v zaměstnanosti a od začátku roku zde chybí již téměř 50 pracovníků. Díky dokončení závodních jeslí se očekává zlepšení tohoto nepříznivého stavu.“⁸¹

Po roce 1948 se sjednotily veškeré dosavadní sportovní organizace a tělovýchovné hnutí vzniklé v minulosti v Chrudimi, které byly zařazovány pod správu různých podniků a institucí. Fungoval zde jistý Sportovní klub, který později přijal název TJ Sokol Transporta II, poté TJ Jiskra (pod patronací podniku Eva), Sokol Eva, TJ Elite a nakonec TJ Evona. Ten měl své oddíly kopané a odbíjené, odbor ZRTV (základní rozvoj tělesné výchovy) a turistiky. Pro aktivity TJ Elite pronajímal chrudimský podnik sportovní a tělovýchovná zařízení ve městě. Dokladem je například smlouva z roku 1986 o zaplacení částky 89 992 Kčs za pronájem prostor určených k „*provozování rekreačního sportu a tělovýchovy, tj. tréninků, utkání, turnajů apod., soutěží branných akcí a výuky tělesné výchovy. (...) Součástí pronájmu zařízení je i základní sportovní nářadí a náčiní.*“⁸²

Podnik byl také majitelem letního dětského areálu na Seči Na Bělidle, kde byl každoročně pořádán během letních prázdnin tábor pro děti zaměstnanců. Během roku pak bylo místo využíváno i samotnými zaměstnanci pro víkendovou rekreaci a společenské akce. Mimo návštěvy sečského areálu se pak konaly i jiné rekreační pobyty po celé republice, a byly poskytovány i bonusy v podobě návštěv zoologických zahrad, divadel, lední revue a podobných výletů. O tom se můžeme dočíst i v dobovém tisku ze dne 14. 9. 1983: „*Již řadu let se ZV ROH v Elite Chrudim stará o zajištění pionýrské rekreace ve svém rekreačním zařízení „Na Bělidle“ v Seči. (...) ZV ROH uspořádal rekreaci pro 268 dětí. Z tohoto počtu se rekreovalo 91 dětí našich zaměstnanců. Další dva běhy patřily již dětem z jiných organizací okresu. Závodní výbor s velkým úsilím zajišťoval pro všechny tři běhy veškerý personál a potřebné vybavení. (...) Souběžně s těmito pracemi bylo třeba zajistit kuchařky, hospodáře, vedoucí tábora a další pracovníky. Některé problémy, které vznikaly v průběhu jednotlivých běhů, například onemocnění personálu, nesly s sebou další starosti s doplňováním stavů. Za splnění těchto úkolů je třeba dnes, při hodnocení, všem poděkovat.*“⁸³

---

⁸¹ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Soudobá dokumentace; článek z lokálních novin Budovatel, kart. 13.

⁸² Tamtéž, Relace, Hospodářské smlouvy a dohody, kart. 2.

⁸³ Tamtéž, Soudobá dokumentace; článek z lokálních novin Budovatel, kart. 13.

5.3.2 Propagace podniku

Z tohoto období a z období po roce 1989 se dochovalo několik propagačních materiálů, které podnik Elite (později Evona) vydával. Jednalo se především o plakáty, katalogy zboží, propagační brožury kolekce výrobků EVONA a kalendáře. Propagační brožury a katalogy zboží vycházely dokonce s textem uvedeným česky, německy a anglicky. Jeden z propagačních textů zněl například takto: „*Elite nejsou jen punčochové výrobky, ale i jemnost a elegance. Punčochové výrobky provázejí každou dobře oblečenou ženu všedním i svátečním dnem. Jsou dobrým společníkem v práci, při odpočinku a sportu, při tanci i slavnostních chvílích. Ženské nohy punčochové výrobky nejen kráslí, ale i chrání před chladem. Punčochové výrobky jsou vždy milým dárkem pro ženy každého věku.*“⁸⁴

V tomto období je podnik ve městě velmi vyhlášený, protože se jedná o druhý největší závod tady. V prvenství je před ním už jenom Transporta Chrudim, podnik vyrábějící dopravní zařízení. Dodnes se říká, že ženy tehdy pracovaly v „Elite“ a muži v Transportě. V roce 1975 měl podnik Elite kolem 1600 zaměstnanců, z toho 1300 žen.

O podniku Elite padne zmínka i ve filmu *V podstatě jsme normální* z roku 1981, režírovaném panem Otakarem Fukou. Postava, která zde hraje fotografa, k jedné z ženských představitelk pronese následující: „Vidíte, máte hezkou nohu. Zítřka s vámi cvaknu Elite Varnsdorf.“ Poté se zde objeví krabička se silonkami nesoucí název Elite a jsou zde záběry, jak fotograf pořizuje ony zmiňované fotografie silonek.

5.3.3 Produkce podniku

Zhruba kolem roku 1969 začal podnik vyrábět punčochové zboží pod názvem EVONA, jenž se později stal názvem celého podniku.

Na následující tabulce⁸⁵ je možné sledovat, co a v jakém množství podnik produkoval. Jedná se o rok 1979. Své výrobky tehdy závod expedoval do 17 zemí světa.

---

⁸⁴ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Propagační materiály, Reklamní katalogy, kart. 10.

⁸⁵ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 37. ISBN 80-903481-4-9.

Tabulka 2 – Výroba v podniku Elite v r. 1979

Produkt	Počet kusů
Punčochové kalhoty	2 100 000
Šlapky	2 700 000
Bavlněné prádlo	2 400 000
Dětské kalhoty	187 000

K určitému porovnání s předchozí tabulkou by snad mohla sloužit zpráva dochovaná z roku 1987⁸⁶. Ta rekapituluje, jaký byl plán společnosti na prosinec daného roku a jaký byl konečný stav a procenta. Z dochované tabulky nejsou uvedeny veškeré ukazatele, kterých bylo celkem 51.

Tabulka 3 – Zpráva o výsledném plnění plánu z roku 1987

Číslo	Ukazatel	Měrná jednotka	Plán	Skutečnost	%
1.	Hrubá výroba	tis.Kčs	22 770	22 805	100,15
2.	Výroba zboží	tis.Kčs	20 740	20 784	100,21
3.	-z toho: textilní	tis.Kčs	20 669	20 720	100,24
4.	materiální	tis.Kčs	71	64	90,14
5.	PU. podkol.s pod.	tis.pá ⁸⁷	145	144	99,31
6.	Punčochové zboží	tis.ks	2 150	2 148	99,91
7.	Šlapky	tis.pá	54	54	100
8.	Prádlo	tis.ks	285	286	100,35
9.	Úplet	Kg	8 000	8 000	100
12.	Pracovníci řadoví	Osob	1 507	1 496	99,27

⁸⁶ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Plánování a výkaznictví, Roční plány, kart. 6.

⁸⁷ pá = párů

13.	-z toho: THP ⁸⁸	Osob	131	130	99,24
15.	Přesčas práce	hod.	4 745	4 089	85,17
16.	Produktivita	tis.Kčs	13 762	13 893	100,95
17.	Mzdy bez OOV ⁸⁹	Kč	3 365	3 657	108,68
18.	Průměrný výdělek	Kč	2 233	2 445	109,49
19.	Odbyt celkem	tis.Kčs	21 016	20 880	99,35
28.	Hospodářský výsledek	tis.Kčs	1 214	930	76,61
29.	Rozpočtové náklady	tis.Kčs	36 737	36 453	99,23
30.	Kalkulovaný zisk	tis.Kčs	3 579	3 447	96,31
33.	Zásoby celkem	tis.Kčs	33 613	46 916	128,14
34.	-z toho: výrobní	tis.Kčs	20 830	31 483	151,14
35.	nedokončená výroba	tis.Kčs	12 500	13 013	104,10
38.	Hotové výrobky	tis.Kčs	3 200	2 351	73,47
44.	Hrubý obrat	tis.Kčs	39 984	40 664	101,70

Dalším z ukazatelů o prosperitě podniku a jeho úspěšném plnění plánů je dochovaný novinový článek z 8. února 1989, který byl rozepsán na celé jedné straně. Jeho znění je následující: „(...) Rok 1988 celý kolektiv pracujících závodu Elite Chrudim zajistil, splnil všechny rozhodující ukazatele a navíc přinesl pro vnitřní trh požadované výrobky v jednotlivých sortimentech. Překročil výrobu punčochového zboží o 37 tisíc kusů, jako i další sortiment ve výrobě bavlněného prádla i sportovního ošacení. Celá jejich výroba loňského roku byla prodána a dodávky pro vnitřní obchod byly překročeny. Rovněž byly splněny všechny vývozní zakázky do Sovětského svazu, ale i do nesocialistických států. I v kvalitě výroby bylo proti plánu dosaženo o 600 tisíc korun více a prakticky neměli žádné reklamace ze zahraničí. (...) Dodrželi i limit zásob, kde ještě byli mírně pod plánem. (...) Úspěšné splnění úkolů bylo výrazně ovlivněno iniciativou pracujících. K tomu pomáhá dobře

⁸⁸ THP = technicko-hospodářský

⁸⁹ OOV = ostatní osobní výdaje

organizovaná soutěž, ve které je zapojeno více než 97 procent zaměstnanců. Také nové pokrokové metody jako je předčasné splnění pětiletky, práce BSP a další ukazují na iniciativu a přístup většiny pracujících k plnění hospodářských úkolů.“⁹⁰

5.3.4 Podnik z pohledu zaměstnance, vzpomínky pamětníka

Z vyprávění paní Jaroslavy Jiráskové, která má většinu svého života s chrudimským podnikem spojenou, se dozvídáme, jaké bylo její proměnlivé pracovní postavení během let.

Paní Jaroslava Jirásková se narodila 18. dubna 1946 a společně s rodiči a svou sestrou žila v Rabštejnské Lhotě u Chrudimi. Už její rodiče v podniku pracovali; matka jako dělnice asi od roku 1953 a otec jako elektrikář, zhruba od roku 1957. Sama vystudovala 12tileté gymnázium a v roce 1964 nastoupila do chrasteckého závodu, kde pracovala pět let v kanceláři. Tam musela dojíždět autobusem a vlakem. V té době měl na starost chrastecký závod pan Vlastimil Dostál, před ním to byl pan Ladislav Balíček. Přestože byl chrastecký závod značně menší, nežli chrudimský tovární komplex, situace ve výrobě zde byla velmi podobná. Nacházelo se zde několik budov, ve kterých byly jednotlivé dílny; přípravná, pletárny, šicí dílny. Pro další zpracování, jako bylo barvení a fixace, se však musely materiály převážet do Chrudimi.

Po pěti letech svého působení v Chrasti nastoupila na mateřskou dovolenou, po které byla přeložena do závodu v Chrudimi, kde měla na starosti přípravu mezd zaměstnancům, kde pouze zastupovala. Nedlouho poté byla opět na mateřské dovolené, po jejímž návratu v roce 1973 jí čekal stejný scénář, kdy zastupovala v oddělení výplat.

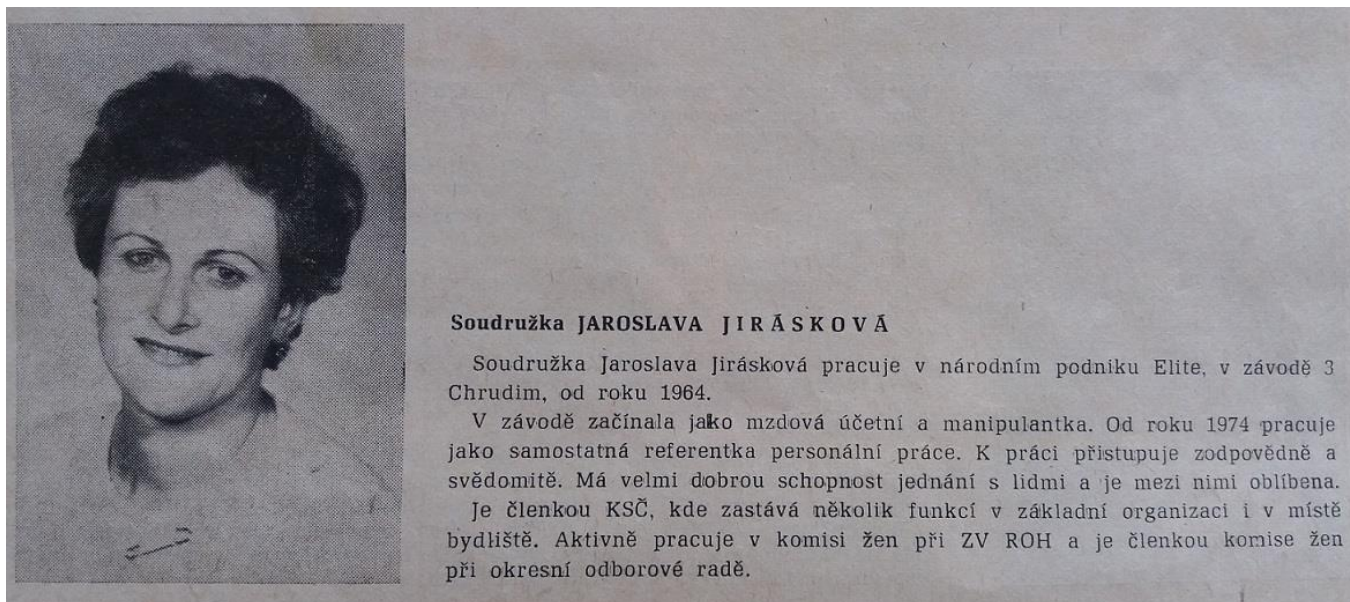
Od 1. ledna 1974 měla osobně na starost personální oddělení, kde dělala chvíli nejprve referentku a poté vedoucí. Měla na starosti přijímání nových zaměstnanců, propouštění a výpovědi, převádění zaměstnanců na jiné pozice, školení zaměstnanců a řidičů, kteří museli podstupovat tzv. referenční zkoušky řidičů. Dohlížela na lékařské prohlídky a spolupodílela se na společných setkání bývalých zaměstnanců, kteří už byli v důchodu. Z této pozice měla jakožto vedoucí oddělení přístup i na porady vedení, kterých se účastnil kromě jednotlivých vedoucí úseků v továrně i ředitel podniku. Tím byl zhruba od roku 1960 do roku 1983 pan Karel Borovanský. Po něm nastoupil do funkce pan Jaroslav Čáp. Kromě toho se zde pak vyskytoval i výrobní ředitel, výrobně-obchodní ředitel, ekonomický ředitel a právník.⁹¹

⁹⁰ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Soudobá dokumentace, kart. 13.

⁹¹ Ze vzpomínek pamětníka, Jaroslava Jirásková, únor 2017, [cit. 2018-03-01].

Na následující fotografii⁹² je možné vidět její profil a oficiální text, kterým byla představována za podnik.

Obrázek 2 – Profil bývalé zaměstnankyně paní Jaroslavy Jiráskové

---

⁹² Snímek z materiálů poskytnutých paní Jaroslavou Jiráskovou.

6 Vznik podniku Evona a vývoj po roce 1989

6.1 Situace v Československu roku 1989

Rok 1989 je u nás známý jako mezník, který oddělil „starý“ režim od nového, demokratického režimu nynějšího. Tehdy to bylo už 21 let od události, kdy do naší země přijela vojska Varšavské smlouvy, což je považováno za jeden z kroků, které vedly k pozdějšímu nastolení komunistického režimu v Československu.

Nepokoje začaly již v lednu toho roku, když se v centru Prahy konala demonstrace připomínající protestní upálení studenta Jana Palacha v roce 1969, který nesouhlasil s tehdejší politickou situací. Událost byla později známá jako „Palachův týden“. Od té doby pokračovaly v menším i větším měřítku demonstrace nadále, zvyšovalo se společenské napětí a lidé žádali změnu poměrů. Byl vydán petiční dokument známý jako *Několik vět*, který podepsalo tisíce občanů. Přestože petice nežádala změnu režimu, ale pouze větší svobodu vyjadřování, propuštění politických vězňů nebo povolení veřejných diskuzí o uplynulých letech s režimem, byli signatáři často pronásledováni.

Události však neměly ani jednou takový vliv, aby dokázaly dosáhnout zásadní změny. To se povedlo až díky studentské demonstraci konané 17. listopadu 1989, která byla ze strany vládnoucího režimu brutálně rozehnána. Tato záležitost vedla k masivnímu odporu obyvatel a statisícovým demonstracím v hlavním městě (dnes už známé jako Sametová revoluce), na které již nebylo možné nereagovat. Komunistická strana Československa se 28. listopadu vzdala svého mocenského monopolu a 10. prosince byla nastolena nová vláda, kde poprvé od roku 1948 nepřevládali členové KSČ. Prezident Gustav Husák podal demisi. Novým prezidentem se stal Václav Havel.⁹³

6.1.1 Privatizace podniků

Při privatizaci dochází ke změně, kdy se státní věc dostává do rukou soukromých, primárně jde tedy o převod veřejného majetku. Země, kde měl ve 20. století dlouho dobu moc v rukou komunismus, byly tímto procesem zastiženy bez výjimky. Každou z nich však čekal jiný způsob tohoto postupu. Pro řešení privatizace se totiž dalo využít způsobu tzv. šokové terapie nebo gradualistické formy. Šoková terapie říkala, že by se změny měly udát v rychlém sledu za sebou a podniky by si na novou situaci měli i za cenu poklesu výkonu zvykat postupně až později. Díky tomu bylo více nasnadě, že se podniky mohou dostat do

---

⁹³HARENBERG, Bodo et al. *Kronika lidstva*. Bratislava, 1992, s. 1090-1094. ISBN 80-7153-039-5.

rukou tomu, kdo má spíše větší mocenské, peněžní a právní prostředky. Co bylo velmi vyčítáno šokové terapii, je skutečnost, že zde nebyl v té době žádný legislativní výklad zabývající se touto situací. Obchodní zákoník a legislativa věnující se tržnímu hospodářství vznikla až po proběhlé privatizaci. Gradualistický přístup naopak hlásá pomalé a rozvážené jednání.

V Československu probíhala privatizace zhruba od roku 1991 a skončila v roce 1993. Češi tento postup v roce 1990 podpořili, na Slovensku byli lidé příkloněni k druhé metodě. Privatizace se zde odehrávala ve třech oblastech – malá privatizace (malé a střední podniky, především obchody a restaurace), velká privatizace (velké podniky) a restituce (navrácení původním majitelům). Malá privatizace byla vedena především pomocí aukcí a byla určena primárně pro občany. Velká privatizace byla řešena pomocí prodeje akcií, kuponů nebo přímého prodeje ve dvou velkých vlnách.⁹⁴

6.1.2 Státní podnik

V rámci tzv. socialistické přestavby byl zákonem č. 88/1988 Sb., o státním podniku, s účinností od 1. července 1988 zaveden nový právní pojem - státní podnik. Státní podniky musely nadále plnit své funkce v souladu s politikou Komunistické strany ČSR a zaměřovat se na plnění svých cílů pro „zajištění spokojené socialistické společnosti“, získaly však nově určitou svobodu v organizování svých věcí a svým jménem. K další úpravě tohoto zákona došlo následně ještě zákonem č. 111/1990 Sb.

Zakladatelem podniku mohl být orgán státní správy nebo národní výbor. Zakladatel pak určil:

a) ředitele podniku, který dohlížel na celkový chod podniku, jednal jeho jménem, schvaloval roční závěrku a mohl si volit svého zástupce pro dobu své nepřítomnosti,

b) dozorčí radu, která dohlížela na hospodářské záležitosti, rozvoj podnikové koncepce, projednávala roční účetní závěrku a rozdělení použitelného zisku, mohla doporučit zakladateli odvolat ředitele podniku a mohla se vyjadřovat k rozdělení, splnutí, sloučení nebo zrušení podniku.⁹⁵

---

⁹⁴ NEPOŽITKOVÁ, Barbora. *Privatizace státního majetku v průběhu postkomunistické transformace (případ Československa)*, Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, 2014.

⁹⁵ ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 111/1990 Sb.* Online, [cit. 2018-03-04]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-81>>.

6.2 Vznik státního podniku Evona

Státní podnik Evona vznikl 1. července 1989 rozhodnutím ministerstva průmyslu ČSR ze dne 22. 6. 1989 č.j. 59/89 vyčleněním ze závodu *Elite Varnsdorf, závod Chrudim*. Byl zapsán v podnikovém rejstříku Ps vložky 162 u Okresního soudu v Hradci Králové dne 29. 6. 1989.⁹⁶

O jeho vznik měli zájem v předešlé době už jeho zaměstnanci. O tom vypovídá i zmínka v místních novinách ze dne 8. února 1989: „*Pracující závodu ELITE Chrudim dali požadavek na vytvoření státního podniku v Chrudimi. Předpokládají, že uvedená žádost bude odsouhlasena a že celý kolektiv bude pracovat ve druhém pololetí letošního roku jako samostatná organizace. Podle předběžných propočtů ekonomiky samostatného financování lze předpokládat a vytváří se podmínky k tomu, aby nový státní podnik splnil stanovené úkoly a dostal se do popředí podniků, které vytvářejí nové podmínky v rámci přestavby.*“⁹⁷

Podnik měl svou vlastní ochrannou známku „Evona“: Název měl evokovat ženskost a souvisel i se znakem podniku. Ve znaku byl vyobrazen lístek, který symbolizoval solidnost a tradici pletářské výroby; svými rysy připomínal květ lilie pro vyjádření jemnosti produkovaného zboží a zároveň se podobal pletářskému očku. Tento znak je možné vidět na následující fotografii⁹⁸.

Obrázek 3 – Znak podniku Evona

⁹⁶ SOA Zámorsk, Inventář: Evona, s.p., Chrudim, (1941) 1989-1994, s. 2.

⁹⁷ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Soudobá dokumentace, kart. 13.

⁹⁸ Tamtéž, Propagační materiály, Reklamní katalogy, kart. 10.

Vnitřní struktura podniku byla dle Organizačního řádu rozdělena na Statutární orgán – ředitel podniku, který pověřoval výrobně-technického náměstka a ekonomického náměstka. Dále zde byly poradní orgány: porada vedoucích u ředitele podniku a porada vedoucích pracovníků podniku (tzn. podniková porada) a případně další odborné komise, které si mohl ředitel zvolit. Porada vedoucích měla na starosti organizaci v podniku a technické, ekonomické a obchodní záležitosti.

Podnik se skládal ze dvou hlavních provozoven – v Chrudimi a Chrasti. Výroba podniku se pak členila na Dílny (úseky, směny, skupiny a pracoviště), Provoz (který sdružoval 2 a více dílen), Provoz v Chrasti (šicí dílny a pletárny) a Správu podniku (úsek ředitele).⁹⁹ Ředitelem podniku byl od roku 1983 nadále Jaroslav Čáp, dne 12. června 1990 pak vznikla dozorčí rada při podniku, jejímž předsedou se stal Dr. Rudolf Brož a místopředsedou paní inženýrka Marie Látová. Tento den byl zároveň prvním zasedáním oné rady, na jejím konci bylo dohodnuto, že se příště začne probírat příprava na proces privatizace podniku.

Byl vypracován nový Pracovní řád, který udával, jak má vypadat vznik pracovního poměru, změny pracovních smluv a případné ukončení poměru, pracovní kázeň, kárná opatření, pracovní dobu, dovolenou zaměstnanců, výplaty mezd, překážky v práci, bezpečnost a zdraví, péči o pracovníky (jako bylo zvyšování kvalifikace), odpovědnost pracovníka a organizace za škodu, stížnosti pracovníků a pracovní spory.¹⁰⁰

6.2.1 Zápisy z porad

Z počátku 90. let se dochovalo velké množství zápisů z porad dozorčí rady a zápisů z porad ředitele a vedení podniku. Vedle toho se potom dochovaly i různá rozhodnutí a sdělení ředitele. Zápisy jsou vedeny převážně heslovitě, vždy je zde zaznamenáno, co bylo splněno a nesplněno.

Na konci roku 1990 došlo k prvnímu ucelenému hodnocení podniku. Původně bylo naplánováno, že roční plán zisku bude navýšen ze 46 750 tisíc Kčs na 53 286 tisíc Kčs. Tento plán byl v závěru nakonec dosažen a dokonce předčen, zisk byl 55 957 tisíc Kčs. V tomto roce bylo také rozhodnuto o zřízení nové prodejny Evona, a to v pronajatých místnostech budovy pana Josefa Němce, pozdějšího ředitele podniku. Dne 4. června 1990 došlo také

---

⁹⁹ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Organizace, Organizační řád, kart. 1.

¹⁰⁰ Tamtéž, Organizace, Pracovní řád, kart. 1.

k rozhodnutí uložit investičnímu úseku za úkol vybudovat návrh na výstavbu a umístění podnikového archivu, což bylo o necelé dva měsíce později splněno.

Z pokynů a sdělení ředitele se dozvídáme více o běžném provozu v továrně.

Jedno oznámení, č. 44/90, se například týká záležitosti noční práce žen. Ta byla vykonávána dle zákoníku mezi 22 hodinou večerní a 6 hodinou ranní a byla určena pouze pro ženy starší 18 let. Tuto práci zároveň nesměly vykonávat ženy, které byly těhotné nebo měly na starost dítě mladší jednoho roku nebo ženy zdravotně nezpůsobilé (byla podstupována lékařská prohlídka). Na základě těchto parametrů se sestavoval každoročně seznam žen, které mohly noční službu nastupovat.

Pokynem č. 42/90 ze dne 23. 10. 1990 byla nadobro zrušena jedna z dílen v chrasteckém závodě, konkrétně přípravná materiálů. To vedlo i k tamějším personálním změnám a přesunu zaměstnanců. Vedle toho pak probíhaly změny i v Chrudimi; z důvodu přechodu z centrálně plánované ekonomiky na tržní ekonomiku probíhaly i strukturální změny například v oblasti využívání dopravců pro převoz zboží z továrny. Nově se mělo přejít k využívání především soukromých dopravců. I toto vedlo k personálním změnám, především rušení několika pracovních míst, protože do té doby měl podnik své vlastní dopravní oddělení. Ode dne 1. ledna 1991 si podnik ponechal pro vlastní potřebu pouze dvě nákladní vozidla, jedno pro zásobování a druhé pro vývoz odpadu. K ostatním převozům se zvolili nově vzniklé soukromé podniky pana Blehy a pana Šustra.¹⁰¹

Jedna z částí chrastecké provozovny byla vrácena do vlastnictví jistého pana Nežádala. Ten měl v Chrasti jeden ze svých podniků, který však byl v minulosti sloučen do společného podniku *První východočeská továrna na punčochy, trikotin a prádlo, Spangaro a Musil, Chrast u Chrudimi*. Vedle žádosti pana Nežádala, se o navrácení majetku přihlásil i syn původního majitele Picka, který měl v Chrasti zřízení od roku 1939 jeden ze svých závodů, dokud nebyl společně s ostatními také sloučen do jednoho podniku většího. Potomkovi z rodiny Picků nebylo vyhověno.¹⁰²

Došlo také ke změně ve výrobě – co se týče vrchního ošacení a bavlněného prádla, byla jejich výroba, co do počtu, enormně snížena. Navýšena byla naopak výroba punčochového zboží.

---

¹⁰¹ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Řízení, Pokyny ředitele, kart. 2.

¹⁰² Tamtéž, Právní záležitosti, kart. 4.

Nově byl vydán pokyn pro rozdělování pracovníků do dvou klasifikačních tříd na základě jejich pracovního poměru, a to na dělníky výrobní (úkolové) a dělníky režijní.

Zaměstnancům bylo pokynem č. 25/91 dovoleno si nově zvolit své vlastní lékaře – obvodního, ženského a zubního. Do této doby navštěvovali pracovníci lékaře závodní. V platnosti však nadále zůstala povinnost podrobovat se vstupní prohlídce a preventivní prohlídce u lékaře závodního.

Pokynem ředitele č. 30/91 ze dne 1. 11. 1991 došlo k pracovním přesunům v organizační struktuře podniku. Z funkcí mistrů bylo uvolněno a nahrazeno sedm dosavadních zaměstnanců, některé z funkcí byly dokonce zrušeny.

V tomto roce došlo také ke snížení počtu zaměstnanců v jednotlivých úsecích. Nejvíce tento pokyn zasáhl oddělení výroby vrchního ošacení, kde bylo propuštěno 31 zaměstnanců; dále zde byla výroba bavlněného prádla, kde bylo zrušeno 18 pracovních míst, výroba pleteného prádla 23 míst, výroba v Chrasti 4 místa a ve zbytku závodu pak dalších 15 míst.¹⁰³ Výroba v chrasteckém závodě byla během 90. let minulého století nadobro ukončena a její zbytky byly přesunuty do Chrudimi.

Že docházelo k postupnému snižování pracovních míst a úbytku zaměstnanců dokazuje i následující tabulka¹⁰⁴, která eviduje počet zaměstnanců podniku od vzniku státního podniku Evona.

Tabulka 4 – Přehled počtu zaměstnanců od vzniku státního podniku do privatizace

	1989	1990	1991	1992
Počet pracovníků	1 514	1 517	1 316	1 181
-z toho technicko- hospodářský	148	154	134	137
-z toho dělníci	1 366	1 363	1 182	1 044
Mzdy	2636	2726	2888	-

¹⁰³ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Řízení, Pokyny ředitele, kart. 2.

¹⁰⁴ Tamtéž, Právní záležitosti, kart. 4.

V této době byly navázány významné obchodní kontakty s firmou Bellinda ze sousedního Německa, firmou Kunert a firmou FSO. Výrobky podniku byly vyváženy do Maďarska a Německa.

6.2.2 Soutěž o předčasné splnění výrobních úkolů

Na našem území probíhaly od konce 50. let pod taktovkou státu, který byl v rukou Komunistické strany, tzn. brigády socialistické práce. Ty fungovaly tak, že se k nim hlásilo dělnictvo veškerého odvětví a v jednotlivých podnicích vznikaly různé kolektivy, které si dávaly konkrétní cíle za účelem splnění co nejvyšší výroby. Kolektiv mohl vzniknout třeba jenom v jedné dílně a každý podnik jich mohl mít několik. Mnohdy se stávalo, že pracovníci přicházeli za účelem dosažení vyšších čísel do práce dříve nebo pracovali přesčas.

Po roce 1989 postupně tyto brigády přestávaly fungovat, na některých místech ale mohly existovat ještě několik let a v odlišné formě by se daly takové podobné soutěže nalézt i dnes.

Tato soutěž fungovala několik let i v chrudimském podniku a vyhlášena byla i pro rok 1990 pokynem ředitele č. 20/90 ze dne 13. března. Soutěž byla vyhlášována jako vždy na období od 1. ledna do 31. prosince daného roku. Cílem soutěže bylo „zapojit a hmotně zainteresovat co největší počet úkolových pracovníků na splnění plánovaných úkolů roku“. Rozdělena byla na tři kategorie; o nejlepší pletařku, o nejlepší šičku a o nejlepší pracovníky ostatních úkolových profesí (konkrétně ve fixárně, kartonáži, úpravně a případně chrastecské stříhárně).

Pro vyhodnocení se počítalo pouze s oficiálními normohodinami během pracovních dnů; ty byly obecně stanoveny na 8,5 hodiny pro jednosměnné pracovníky a 8 hodin pro dvousměnné pracovníky. Během roku docházelo k průběžnému hodnocení a sledování plnění výroby jednotlivých přihlášených pracovníků. Bylo důležité, aby byl dělník i navzdory přihlášení se do soutěže důsledný ve své práci a dbal na kvalitu; v případě, že se tak nedělo, neměl nadále možnost v soutěži pokračovat.

Na konci roku pak vždy proběhlo vyhodnocení a vedení odměnilo nejvýkonnější pracovníky finanční částkou putující z fondu Finančních odměn. Z oboru pletařek bylo odměněno 10 zaměstnanců, z oboru šiček 25 zaměstnanců a z oboru pracovníků ostatních

úkolových profesí 15 zaměstnanců. Finanční odměny jsou vyobrazeny v následující tabulce.¹⁰⁵

Tabulka 5 – Finanční odměna za Brigády socialistické práce

Umístění	Částka v Kčs
1. místo	1000
2. místo	800
3. místo	600
4. - 10. místo	400
11. - 25. místo	400

6.2.3 Nový ředitel podniku

Pan Jaroslav Čáp byl ředitelem podniku od roku 1983 a zůstal jím i po vzniku Evony jako podniku státního. Mezi pracovníky, kteří s ním úzce spolupracovali, a projednávali různé záležitosti na poradách vedení podniku, byl i pan Josef Němec, tehdejší vedoucí personálního úseku. Ze dne 10. ledna 1992 se dochoval dopis adresovaný Okresnímu soudu v Hradci Králové s žádostí o změnu zápisu v obchodním rejstříku, který uvádí, že z rozhodnutí Ministerstva průmyslu České republiky byl dne 31. prosince 1991 odvolán ze své funkce ředitele pan Jaroslav Čáp a na jeho místo nastoupil jako pověřenec vedení státního podniku pan Josef Němec. Jeho zástupcem se stal pan Ing. Rudolf Gabriel.

Ze vzpomínek jednoho z pamětníků snad tehdy došlo k určitému střetu zájmů, který vyústil v tuto personální změnu. Tím byl pravděpodobně privatizační projekt předložený ze strany pana Němce za účelem odkoupení podniku.

Dne 11. června 1992 vydal Městský úřad Chrudim - živnostenský úřad, na jméno Josefa Němce, bydliště v Chrudimi, nový Živnostenský list na firmu nesoucí název DITEX s. r. o. Sídlo bylo stanoveno na adresu bydliště pana Němce. Do podniku vstoupili i tehdejší členové managementu chrudimského podniku, kterých bylo sedm.¹⁰⁶

¹⁰⁵ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Řízení, Pokyny ředitele, kart. 2.

¹⁰⁶ Tamtéž, Právní záležitosti, kart. 4.

V roce 1992 byl z pověření pana Němce zvolen nový podnikový právník, pan JUDr. Miroslav Chudoba, jenž zastupoval podnik před soudy, státním notářstvím i před orgány státní správy.

6.2.4 Ocenění podniku

V roce 1992 se podniku dostalo ocenění Zlatá medaile. Poreferováno o tom bylo například v propagačním letáku Evony: „*Významného mezinárodního úspěchu dosáhla Evona Chrudim v roce 1992, když získala v VI. ročníku soutěže, pořádané španělskou organizací EDITORIAL OFICE a TRADE LEADERS CLUB a nakladatelstvím MERCADO MUNDIAL prestižní zlatou medaili za kvalitu v oboru textilu a konfekce.*“¹⁰⁷ Tu je možné vidět na následující fotografii.

Obrázek 4 – Ocenění podniku Zlatá medaile

6.3 Privatizace podniku

Během roku 1992 došlo ke konečnému schválení a závěrečnému projednání návrhů na privatizaci podniku vedením podniku. Dne 3. února 1992 pak vláda České republiky schválila

---

¹⁰⁷ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Propagační materiály, Reklamní katalogy, kart. 10.

projekt privatizace formou přímého prodeje předložený společností s ručením omezeným DITEX Chrudim.¹⁰⁸

Návrh na privatizaci podniku byl přitom, byť nejdříve s úmyslem na vytvoření jiné společnosti, předložen už v listopadu 1990, což dokládá i informační leták vydaný tehdejším ředitelem p. Čápem: „*Náš státní podnik Evona Chrudim předložil projekt k odstátnění a privatizaci státního podniku Ministerstvu průmyslu Praha. Jedná se o přípravu vytvoření akciové společnosti Evona Chrudim.*“¹⁰⁹ Dochován je i návrh se stanovami potencionální akciové společnosti Evona.

Ze dne 15. března 1993 se dochoval spis, který rekapituloval dosavadní situaci týkající se průběhu privatizace podniku. Vedení státního podniku vytvořilo vlastní návrh na průběh privatizace, díky kterému měl podnik zůstat v rukou managementu, který zde už působil. Vedle toho však byl do oficiálního ukončení termínu na možnost podat privatizační projekt podán další návrh od konkurence, konkrétně od firmy Vatter-Bellinda z Německa, se kterou podnik Evona navázal v minulosti obchodní styky. Z rozhodnutí vlády České republiky pak zvítězil návrh, který ponechal podnik aktuálnímu vedení, díky čemuž zůstal na poli domácího podnikání. Prodejní účetní cena byla stanovena na 177,5 milionů Kč.

K oficiální změně organizace podniku pak dochází od 1. ledna 1994, kdy byla Fondem národního podniku a zápisem v obchodním rejstříku v Hradci Králové založená nová organizace nesoucí název DITEX s. r. o., která si ponechala obchodní značku Evona. Sídlo zůstalo nadále v Chrudimi na adrese Rooseveltova 46. Předmětem podnikání byla „*výroba pletených výrobků, tepla, zušlechťování, prodej těchto výrobků a doplňkových potřeb*“. Pan Josef Němec se stal jednatelem a ředitelem společnosti.¹¹⁰

Z návrhu smlouvy o prodeji podniku vyplývá, jak celý proces odkupu podniku společností DiteX s. r. o. pravděpodobně probíhal. Prodávající musel převést na kupujícího veškerá práva na movitý i nemovitý majetek, povinností kupujícího bylo tento majetek v plném rozsahu převzít a zaplatit smlouvenou kupní cenu. Ta byla stanovena na základě údajů zahrnující veškerý movitý a nemovitý majetek, závazky a práva uvedená v účetní evidenci podniku do dne 31. prosince 1992. Společnost DiteX pak splácela smlouvenou sumu ve čtyřech splátkách následujícím způsobem:

- a) 25 % z prodejní ceny do 30 dnů od podpisu prodejní smlouvy

---

¹⁰⁸ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Řízení, Zápisy z porad vedení podniku, kart. 1.

¹⁰⁹ Tamtéž, Řízení, Pokyny ředitele, kart. 2.

¹¹⁰ Tamtéž, Relace, Styk s Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR, kart. 2.

- b) 25 % z prodejní ceny do 12 měsíců od první splátky
- c) 25 % z prodejní ceny do 12 měsíců od druhé splátky
- d) 25 % z prodejní ceny do 12 měsíců od třetí splátky.¹¹¹

Dne 31. května 1994 došlo k další změně, když společnost Ditex s. r. o. nechala zapsat podnik jako společnost s ručením omezeným Evona.¹¹²

6.3.1 Situace po privatizaci

Změna byla zpočátku pravděpodobně mírně chaotická. Došlo k propouštění mnoha zaměstnanců a ke snaze urychleně vyhovět zahraniční poptávce. Pozitivem bylo, že od počátku roku 1993 došlo k průměrnému zvýšení mezd o 15%. V areálu továrny byla zrušena dosavadní jídelna a stravování se přesunulo do kantýny Eva, která zde byla společně s velkoprodejnou vybudována o deset let dříve. Prozatím byly ponechány v provozu ordinace závodních lékařů. K projednání se dostala i otázka škol vzniklých při podniku – mateřská škola v ulici Víta Nejedlého zůstala prozatím nadále v provozu, podnikové jesle byly zrušeny.

6.3.2 Ochrana životního prostředí

Kromě dobrého jména a vystupování vůči veřejnosti, péče o zaměstnance a kvalitní tradiční výrobě se může podnik pyšnit odjakživa i skvělým přístupem k životnímu prostředí. Na to bylo dbáno už v minulosti, a v rámci privatizačního projektu se tato záležitost také stala podstatně probíraným faktorem.

Ze dne 9. června 1992 pochází zpráva projednávající ochranu vod, ovzduší, odpadové hospodářství a hodnocení ostatních složek životního prostředí. Na tyto složky dohlížel celé roky ekolog podniku.

O ochranu vody muselo být postaráno především v chrudimském závodě, protože se zde nacházela barvírna, ze které jsou produkovány chemické odpady. Ty byly vypouštěny do společné nádrže společně s vodou, a poté filtrovány a předčištěny metodou „vločkování“. Takto upravená voda (zhruba 80 %) pak byla společně se splaškovou vodou (20 %) vypuštěna do městské čistírny „Májov“. Na toto čištění byly vynakládány vysoké finance a vše bylo pečlivě sledováno. Kaly, které byly od vody po vyčištění odděleny, byly uchovávány v kontejnerech. Stejně tak byly uchovávány i oddělené oleje, a to v kovových sudech.

---

¹¹¹ SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Právní záležitosti, kart. 4.

¹¹² SOA Zámorsk, Inventář: Evona, s.p., Chrudim, (1941) 1989-1994, s. 4.

Ochrana ovzduší byla další kapitolou sama o sobě, protože jak závod v Chrudimi, tak závod v Chrasti měl vlastní kotelnu, která produkovala více, než byly zákonem stanovené emisní limity, které tak bylo třeba eliminovat. V obou závodech došlo ke krokům, které měly emise omezit – celkové náklady v chrasteckém závodě v roce 1992 se tak vyšplhaly na částku 532 000 Kčs, náklady v chrudimském závodě v roce 1991 až na částku 3 760 000 Kčs.

Co se odpadu týče, podnik se vždy aktivně snažil o zužitkování veškerého možného materiálu. O tom vypovídá i výňatek ze samotného textu: „Z výrobního programu s. p. Evona Chrudim vyplývá i převažující skladba odpadů. V roce 1991 činilo množství bavlny 61,5 t, z toho bylo 51 t předáno k dalšímu zpracování. Množství polyamidu 44 t, z toho bylo dále zpracováno 30 t, a z celkového množství 54 t papírů bylo Sběrnými surovinami vykoupeno 38 t.“ K odpadům patřily však například již zmiňované kontejnery a sudy s nečistotami z odpadních vod. Ty byly několikrát do roka převáženy po dohodě s oddělením Životního prostředí města Chrudim na skládku. Odpad, který byl vytríděn a byl vhodný ke spálení, se na základě hospodářské smlouvy převážel do spalovny podniku Botana Skuteč.

Řešeny byly i účinky hluku a zápachu, které vycházely z továrny. Vypracovány pro to byly konkrétní studie, se kterými pak nadále pracoval ekolog podniku pro zajištění jejich minimalizace. Z těchto studií však vyplývalo, že podnik nadměrně nezatěžuje své okolí ani hlukem, ani zápachem.¹¹³

---

¹¹³ Tamtéž.

7 Podnik jako akciová společnost a současná situace

7.1 Vznik akciové společnosti a vedení podniku

Udělat z podniku akciovou společnost mělo v záměru vedení podniku už na počátku 90. let 20. století. K tomuto kroku nakonec opravdu došlo, stalo se tak ale až po dvanácti letech.

Dne 1. července 2002 se tak ze společnosti s ručením omezením stala Evona akciovou společností, kterou má od té doby ve vlastnictví jediný akcionář. Pyšnit se může tím, že navzdory různým možnostem spolupráce je firma stále čistě českou společností. V čele podniku zůstává pan Josef Němec.

Ode dne 30. září 2009 se stává majitelem podniku a zároveň předsedou představenstva pan Lubomír Motyčka, který jím byl až konce svého života, do roku 2017, kdy ve věku 65 let zemřel. Po něm převzal tuto funkci pan Mgr. Ing. Ronald Khom, který byl do té doby členem vedení společnosti na pozici místopředsedy představenstva. Současně s ním zde vykonává nadále funkci ředitele podniku pan Ing. Stanislav Pantůček, který zde působil již v dřívějších letech.

V květnu roku 2010 byla firmou založena dceřiná společnost nesoucí název EVONA PLUS s. r. o. Ta zaměstnává hlavně lidi, kteří mají nějaké tělesné postižení.¹¹⁴

7.1.1 Současná vnitřní struktura podniku

Současná akciová společnost Evona má svůj statutární orgán, kterým je představenstvo, a dozorčí radu, kde je jeden předseda dozorčí rady. Představenstvo je tvořeno předsedou, místopředsedou a dvěma členy. Vedle toho je zde jediný akcionář, který je zároveň majitelem podniku.

Dále má pak podnik jednotlivá oddělení. Celkové uspořádání je vidět v následující tabulce.¹¹⁵

---

¹¹⁴ EVONA, firemní webové stránky. *O nás*. Online, [cit. 2018-03-14].

URL: <<https://www.evona.cz/o-nas>>.

¹¹⁵ Tamtéž.

Tabulka 6 – Organizační struktura podniku Evona, a. s.

Majitel a akcionář podniku	
Ředitel podniku	
Představenstvo	-předseda, místopředseda, 2 členové
Dozorčí rada	-předseda dozorčí rady
Obchodní oddělení - tuzemsko	-6 zaměstnanců
Obchodní oddělení – export, import	-2 zaměstnanci
Výroba a zásobování	-2 zaměstnanci
Ekonomické oddělení	-5 zaměstnanců
Správa budov a energetické hospodářství	-1 zaměstnanec
IT oddělení	-1 zaměstnanec
Internetový obchod	-1 zaměstnanec

V podniku v dnešní době oproti dobám minulým funguje už pouhý zlomek zaměstnanců. Důvodem je určitě i menší potřeba lidského faktoru vzhledem k tomu, že většinu výroby obstarávají stroje. V Evoně pracuje zhruba 140 zaměstnanců, 110 z nich v chrudimské provozovně, zbytek pak v dceřiné společnosti.

7.2 Aktuální postavení na trhu a výroba

7.2.1 Přehled produkováných výrobků

Až šedesát procent dnešní výroby v podniku představují punčochy. Vedle toho je pak na výrobním programu spodní prádlo, pyžama a noční košile, župany, dámské legíny, ponožky a podkolenky, trika, tílka, šály, čepice, nákrčníky, sportovní termoprádlo a tepláky. Pro dámy se pak vyrábí navíc ještě kraťasy, šaty a sukně. Produkováná výroba je určena nejen pro ženy, ale i pro muže a děti od nejtějššího věku.

Podnik vsází na jednoduchost, základní barvy a vzory. Proto zde není problém sehnat například jednoduché kvalitní bavlněné triko s jednolitou barvou. Barviva používána na zboží jsou extra citlivá k pokožce.

Ročně se zde vyrobí okolo 8 milionu kusů punčoch a 400 tisíc kusů prádla. Vedle internetových stránek a možnosti přímého prodeje v prodejnách podnik vytváří nadále své katalogy zboží.

7.2.2 Výrobní stroje v dnešní době

Ve výrobě jsou v dnešní době nadále používány automatické okrouhlé stroje, které vyrábí silonky beze švů. Využívány jsou dodnes ty, které sem byly nově pořízeny v roce 1990. V roce 2014 byl pořízen novodobý model, který zvládá vytvářet na silonkách špice i sedy, následně je vyžehlí a rovnou i vytvaruje.

Dále se zde nachází pletací stroje. Nové pletací stroje zde byly pořízeny taktéž v roce 1990 a byly využívány až do roku 2016, kdy došlo ke koupi nových.

Při podniku nadále funguje vlastní barvírna. Veškerá kompletace zboží probíhá kromě balení do jednotlivých krabiček už pouze zde. Balení zboží je zajišťováno například v chráněných dílnách nebo dceřiné společnosti podniku, Evoně Plus s. r. o.

7.2.3 Prodej zboží

Své výrobky podnik nadále produkuje v chrudimském továrním areálu. Vlastní celkem 14 prodejen na území České republiky, kde pracuje zhruba 20 zaměstnanců, prodavačky a vedoucí prodejen.

Prodejny se nachází v následujících městech: Liberec, Náchod, Hradec Králové, Moravská Třebová, Hořice, Nymburk, Šumperk, Tábor, Jablonec nad Nisou, Vrchlabí, Jihlava, Ždár nad Sázavou a dvakrát Chrudim (jedna z prodejen je hned u areálu podniku, druhá se nachází na hlavním náměstí).

Vedle toho podnik nadále prodává své zboží do zahraničí. Do exportu spadá asi 15 % celkové produkce. Vyváží se na Slovinsko, Maltu, Kypr, Německo a do Anglie. Vývoz zboží zahrnuje i sousední Slovensko, to je však z hlediska statistiky bráno jako tuzemsko.

Jedním z nejpodstatnějších odběratelů jsou obchodní řetězce a velkoobchody. Největším odběratelem této kategorie je hypermarket Globus, který představuje svým

odběrem až 5 % obrátu společnosti. Dalšími jsou pak společnost Ahold, Tesco, Kaufland, a s ohlednutím k historii také paradoxně společnost Baťa. Celkově zahrnují asi 25 % celkové produkce.

Dalším odběratelem jsou nakonec různé maloobchody a prodej přes internet. Společnost má i svůj internetový e-shop, kde je k dostání veškeré produkované zboží. Vyzvednout se dá v kterékoliv z prodejen nebo si jej může člověk nechat zaslat.¹¹⁶

7.3 Ohlas v dobovém tisku a plány do budoucna

O chrudimské Evoně se nejčastěji objevují informace v místních Chrudimských novinách. Případné zmínky se dají nalézt ve článcích rekapitulujících dřívější dobu a velkovýrobu punčoch z 20. století.

Jedním ze článků Chrudimského deníku je i rozhovor s bývalým majitelem podniku, panem Lubomírem Motyčkou ze dne 10. října 2010. Rozhovor probíhal krátce po jeho odkoupení společnosti a byl směřován především k záležitosti, jak chtěl pan Motyčka s podnikem naložit. Ten tehdy veřejnost ujistil v tom, že není jeho záměrem nijak měnit tradici chrudimské punčochové výroby: *„Jsem srdcem i duší chrudimský patriot a byl to můj záměr, tuto firmu koupit a nedopustit, aby šla do úpadku a aby zmizela jako řada jiných firem. Chci, aby nadále zůstala tradiční výroba punčochového zboží a prádla ve městě Chrudim. Evona, ležící v jeho centru, k němu historicky patří. Potřebujeme však určitou dobu, abychom firmu stabilizovali a potom řešili následné věci. Dlouhodobá stabilizace Evony však není možná bez aktivní pomoci města.“*¹¹⁷

V jeho režii začal postupný proces budování podnikových prodejen, byl naplno zajištěn odbyt výroby a došlo ke spuštění procesu modernizace areálu. Vzhledem k tomu, že tovární komplex byl kdysi vytvořen pro potřeby práce stovek lidí, jsou dnešní prostory značně nadbytečné a není možné je plně využívat. Ze strany města byla jednu dobu snaha přesvědčit podnikatele o výhodnosti přesunutí továrny na okraj města do industriální zóny. Prostor získaný v centru u nádraží pak měl být využit pro modernizaci prostředí a vytvoření zázemí

---

¹¹⁶ Z rozhovoru s nynějším ředitelem podniku Evona, panem Ing. Stanislavem Pantůčkem, duben 2017, [cit. 2018-03-14].

¹¹⁷ Chrudimský deník, oficiální webové stránky. *Evona Chrudim: Daný slib je do roka splněný*. Online 2010-10-10, [cit. 2018-03-14].

URL: <<https://chrudimsky.denik.cz/podnikani/evona-chrudim-dany-slib-je-do-roka-splneny20101009.html>>.

pro zabydlené okolí. To se však nestalo a pan Motyčka přislíbil, že areál bude modernizován tak, aby se svým okolím korespondoval.

Z tohoto důvodu byla například v roce 2014 stržena jedna z budov, takzvaná úpravna, která zde byla vybudována ještě za působení F. L. Poppera v první polovině 20. století. Jednalo se o železo-betonovou budovu, v jejímž prvním patře se dříve balilo a skládalo zboží a v přízemí se nacházela kuchyň a jídelna. Zbourán byl i komín v centru areálu a kotelna, protože do podniku byly zajištěny moderní zdroje vytápění.¹¹⁸

I přes změnu majitele podniku daný slib nadále platí a vedení má v plánu areál stále modernizovat a zmenšit prostory využívané pro chod společnosti

---

¹¹⁸ Chrudimské noviny, oficiální webové stránky. *Areál Evony Chrudim byl zbaven přístavby historicky cenné Popperovy výrobní budovy. Kam objekt směřuje?*. Online 2015-12-01, [cit. 2018-03-14].
URL: < <http://chrudimskenoviny.cz/kategorie/ekonomika/areal-evony-chrudim-byl-zbaven-pristavby-historicky-cenne-popperovy-vyrobnni-budo>>.

Závěr

Podnik Evona vznikl v podstatě na základě souhry náhodných událostí, které proběhly v 50. letech minulého století. Přestože trvalo ještě mnoho let, než podnik získal svůj nynější název a formu, základy tomu byly postaveny už tehdy, a postupnými kroky a vývojem v oblasti obchodu, politické situace země a náladě ve společnosti mohlo ke vzniku Evony dojít. Významnou roli hrál i celý tovární komplex, který byl vystavěn během první poloviny 20. století podnikatelem Fridrichem Leopoldem Popperem pro jeho potřeby obuvnické výroby, a po Druhé světové válce se stal díky svým ohromným prostorům, zázemí a vybavení, příhodným pro rozšíření výroby punčoch z Varnsdorfu. Protože tu byla zavedena výroba, která už jinde fungovala, nebyl zde žádný začátečnický problém. Zaměstnanci se dokázali rychle adaptovat na novou výrobu a změna produkce nijak zásadně nenarušila chod firmy, která v centru města fungovala už přes padesát let.

Během let podnik několikrát změnil svůj název a stal se součástí jiných společností. Ani tyto změny však nijak zásadně nenarušily provoz podniku. Byla zajištěna dostatečná péče o zaměstnance a při podniku fungovala škola, která si vzdělávala své vlastní budoucí pracovníky. Na několik desítek let měl podnik svůj pobočný závod v Chrasti u Chrudimi.

K zásadní změně došlo až po pádu komunistické moci. Podnik se osamostatnil a přijal svůj nový, jedinečný název, jenž nese dodnes. Z podniku se stala nejprve společnost s ručením omezením. V této době také začalo postupné zmenšování firmy, začalo ubývat zaměstnanců a přibývalo více nových, samostatných strojů.

Na počátku 21. století se z podniku stala akciová společnost s jediným akcionářem. V roce 2009 odkoupil společnost pan Lubomír Motyčka, který se přihlásil k tradičnímu odkazu punčochové výroby a přislíbil, že podnik opět postaví na nohy a celý areál podstoupí modernizaci.

Tato práce představuje podnik Evonu a její historii, včetně zpracování historie původu továrního komplexu, kde se dodnes podnik nachází. Přináší ucelený pohled na historii, která nebyla takto doposud zpracována. Navzdory ohromnému úbytku zaměstnanců od konce 20. století si podnik nadále zachovává významné postavení na trhu. Firma má v Chrudimi a širokém okolí dobré jméno a lidé její výrobky dodnes rádi vyhledávají. Možným záparem by mohlo být to, že velikost továrního komplexu je pro potřeby chodu podniku příliš veliký. V budoucnu snad ještě uvidíme, jak vedení s těmito prostory vynaloží.

Resumé

The Evona Company was essentially established based on coincidence which took place in the 1950s. Although it took many years until the company gained its contemporary name, and form, the foundations were already built at that time. By gradual steps and the development of a trade, a political situation of the country and the nation's mood, Evona's formation could happen. A factory complex was also an important part. It was built during the first half of the 20th century by an entrepreneur named Fridrich Leopold Popper for shoes manufacturing needs. After The Second War, the complex became suitable for an enlargement of the production of Varnsdorf's stocking nylon thanks to its enormous space, background, and equipment. Thanks to the new manufactory, which already went well on the different place, there was no initial problem. The employees got used to the new production quickly, so the change in production did not fundamentally impede the running of the company, which was in the city centre for over fifty years.

Over the years, the enterprise has changed its name several times and became part of other companies. However, these changes didn't significantly impede the operation of the company. The employees were provided with enough care, and the company also set up a school where the future employees were trained. For several decades the company had its secondary manufacturing plant in Chrast u Chrudimi.

There was a fundamental change after the fall of the communist government. The company has become independent and accepted its new and unique name, which is still the same even today. The company first became a limited liability company. At that time the gradual reduction of the company (also) started. It started to decrease the employees, and there were more and more new machines instead.

At the beginning of the 21st century, the company became a joint-stock company with only one shareholder. In 2009, Mr. Lubomír Motyčka bought the company and claimed that he keeps the traditional legacy of hosiery production. He also promised to rebuild the company with a modernization of the whole grounds.

This thesis introduces the Evona Company and its history, including drawing up the history of the factory where the company is still located. It brings a comprehensive view at history, which haven't been processed in this way. In spite of decrease the employees until the end 20th century, the company still keep its important marketplace's position. The company has a good name in Chrudim and its surroundings, people still like to searching for its products. The negative could be the fact that factory's size is really spacious for company's

operation. Maybe, in future, we will see how the senior management of company solve this point.

Seznam použitý pramenů a literatury

Archivní prameny

- SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 1.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 2.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 4.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 5.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 6.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 10.
SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, kart. 13.
SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, kart. 10.
SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, kart. 40.

Archivní pomůcky

- SOA Zámorsk, Inventář: Evona, s.p., Chrudim, (1941) 1989-1994.
SOA Zámorsk, Inventář: Firma Polický-Rieker a.s., Chrudim a Jaroměř, 1858-1946 (1949).

Literatura

- HARENBERG, Bodo et al. *Kronika lidstva*. Bratislava, 1992, s. 1090-1094. ISBN 80-7153-039-5.
KOBETIČ, Pavel: *Osobnosti Chrudimska*. Chrudim, 2002. ISBN: 80-902531-8-0.
KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005. ISBN 80-903481-4-9.
NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*. Praha, 2006, Triton. ISBN 80-7254-763-1.
PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960.
SEKYRKOVÁ, Milada. *7. 9. 1836. Ferdinand V. – Poslední pražská korunovace*. Praha, 2004. ISBN 80-86515-37-0.
SIRŮČEK, Pavel at al. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: Vývoj-současnost-výhledy*. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-03-4.

Periodika

ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (1. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 18, 2009, č. 5.

ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (2. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 19, 2010, č. 2.

ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (4. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 19, 2010, č. 3.

ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (8. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 20, 2011, č. 1.

ŽIDEK, Adam. Podnikatelská rodina Popperů (9. část). In: Chrudimské vlastivědné listy 21, 2011, č. 2.

Odborné práce

NEPOŽITKOVÁ, Barbora. *Privatizace státního majetku v průběhu postkomunistické transformace (případ Československa)*, Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, 2014.

VALENTA, David. *Velká hospodářská krize 30. let 20. století a její důsledky pro Československo*, Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2008.

Internetové publikace a periodika

Chrudimský deník, oficiální webové stránky. *Evona Chrudim: Daný slib je do roka splněný*. Online 2010-10-10, [cit. 2018-03-14].

URL: <<https://chrudimsky.denik.cz/podnikani/evona-chrudim-dany-slib-je-do-roka-splneny20101009.html>>.

Chrudimské noviny, oficiální webové stránky. *Areál Evony Chrudim byl zbaven přístavby historicky cenné Popperovy výrobní budovy. Kam objekt směřuje?*. Online 2015-12-01, [cit. 2018-03-14].

URL: <<http://chrudimskenoviny.cz/kategorie/ekonomika/areal-evony-chrudim-byl-zbaven-pristavby-historicky-cenne-popperovy-vyrobní-budo>>.

Internetové zdroje

BAŤŮV SVĚT. *Životopis – Baťa v datech*. Online, [cit. 2017-10-20].

URL: <<http://tomasbata.org/zivotopis/>>.

ELITE CZ, oficiální stránky. *Historie firmy*. Online, [cit. 2018-03-01].

URL: <<https://www.elite-cz.cz/historie-firmy>>.

EVONA, firemní webové stránky. *O nás*. Online, [cit. 2018-02-03].

<<https://www.evona.cz/o-nas>>.

F. L. POPPER. *Časté dotazy*. Online, [cit. 2018-01-10].

URL: <<https://flpopper.cz/cape-dotazy/#produkty>>.

F. L. POPPER. *Historie – Obuvnická tradice F. L. Popper*. Online, [2017-03-04].
URL: <<https://flpopper.cz/historie/>>.

MĚŠEC, průvodce finančním světem. *Mzdy a ceny včera a dnes*. Online 2006-04-04, [cit. 2018-02-20].
URL: <<https://www.mesec.cz/clanky/mzdy-a-ceny-vcera-a-dnes/#pollInText2136>>.

STŘEDNÍ UMĚLECKO-PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA JIHLAVA-HELENÍN, oficiální stránky. *Historie školy*. Online, [cit. 2018-02-22].
URL: <<http://www.helenin.cz/skola/historie-skoly>>.

VELVETA, oficiální stránky. *Historie*. Online, [cit. 2018-03-01].
URL: <<http://www.velveta.cz/page.php?p=historie>>.

WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Arizace*. Online 2017-10-05, [cit. 2018-01-10].
URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Arizace>>.

WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Kontinentální blokáda*. Online 2017-12-07, [cit. 2018-02-02].
URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kontinent%C3%A1ln%C3%AD_blok%C3%A1da>.

WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Obuvnictví*. Online 2017-10-05, [cit. 2018-01-29].
URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Obuvnictv%C3%AD>>.

WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Punčocha*. Online 2017-12-06, [cit. 2018-02-28].
URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Pun%C4%8Docha>>.

WIKIPEDIE, internetová encyklopedie. *Rakousko-uherská koruna*. Online 2017-11-28, [cit. 2018-02-20].
URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-uhersk%C3%A1_koruna>.

ZÁKONY PRO LIDI. *Dekret č. 5/1945 Sb.* Online, [cit. 2018-01-10].
URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>>.

ZÁKONY PRO LIDI. *Narizení vlády č. 81/1958 Sb.* Online, [cit. 2018-03-01].
URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-81>>.

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 111/1990 Sb.* Online, [cit. 2018-03-04].
URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-81>>.

Prameny orální povahy

Z rozhovoru s nynějším ředitelem podniku Evona, pan Ing. Stanislav Pantůček, duben 2017, [cit. 2018-03-14].

Vzpomínky pamětníků, paní Dana Blehová, leden 2018, [cit. 2018-02-28].

Vzpomínky pamětníků, paní Jaroslava Jirásková, únor 2017, [cit. 2018-03-01].

Seznam použitých zkratek

a.s.	akciová společnost
č.	číslo
č.j.	číslo jednací
č.p.	číslo popisné
ČSR	Československá republika
DEN	denier
inv.č.	inventární číslo
K	koruna
kart.	karton
Kčs	Koruna československá
KSC	Komunistická strana Československa
k.ú.	katastrální území
n.p.	národní podnik
OOV	ostatní osobní výdaje
pá	párů
PU	punčochové úplety
podkol.	podkolenky
r.	rok
ROH	Revoluční odborové hnutí
s.	strana
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
s.p.	státní podnik
spol.	společnost

s.r.o.	společnost s ručením omezeným
t	tuna
tis.	tisíc
tj.	tj.
TH	technicko-hospodářský
THP	technicko-hospodářský pracovník
tzv.	takzvaně

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dochovaná viněta podniku F. L. Popper

SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, Viněty, kart. 11.

Příloha č. 2: Dochované viněty podniku F. L. Popper

SOA Zámorsk, Polický-Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, Viněty, kart. 11.

Příloha č. 3: Dobový leták podniku Elite z 20. století

SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Propagační materiály, Reklamní katalogy, kart. 10.

Příloha č. 4: Dobový leták podniku Evona z 90. let 20. století

SOA Zámorsk, Fond Evona, s. p., Chrudim (1941) 1989-1994, Propagační materiály, Reklamní katalogy, kart. 10.

Příloha č. 5: Detailní pohled na automatický okrouhlý stroj dnešní doby pro výrobu, obsahující desítky jehel

Autorská fotografie, Simona Kvasničková, 2017.

Příloha č. 6: Automatický okrouhlý stroj produkující punčochy

Autorská fotografie, Simona Kvasničková, 2017.

Příloha č. 7: Pohled na podnik Evona Chrudim v dnešní době

Autorská fotografie, Simona Kvasničková, 2017.

Příloha č. 8: Dnešní vrátnice a příjezdová cesta do podniku Evona Chrudim

Autorská fotografie, Simona Kvasničková, 2017.

Přílohy

Příloha č. 1: Dochovaná viněta podniku F. L. Popper

Příloha č. 2: Dochované viněty podniku F. L. Popper

Příloha č. 3: Dobový leták podniku Elite z 20. století

Příloha č. 3: Dobový leták podniku Evona z 90. let 20. století

Příloha č. 5: Detailní pohled na automatický okrouhlý stroj dnešní doby pro výrobu, obsahující desítky jehel

Příloha č. 6: Automatický okrouhlý stroj produkující punčochy

Příloha č. 7: Pohled na podnik Evona Chrudim v dnešní době

Příloha č. 8: Dnešní vrátnice a příjezdová cesta do podniku Evona Chrudim

